

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΕΧΝΗΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α :

Γ. ΤΣΙΤΣΙΜΠΙΚΟΥ : Μιά μέρα στην έξοχή (ποίημα)	67
ΝΙΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ: Δημιουργική πνοή	68
ΖΩΗΣ ΚΑΡΕΛΛΗ: 'Η γυναίκα και τὸ νευρώσατο (διήγημα)	71
ΓΙΩΡΓΟΥ ΔΕΛΙΟΥ: Μιά κρυφή ἱστορία	74
ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ Ι. ΜΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ: Οὐ παππᾶς κι' οἱ σαράντα σπανοὶ (παραμῦθι)	76
ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΣΚΙΑΔΑ: 'Η γερασμένη πολιτεία (ποίημα)	79
Γ. Θ. ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΥ: 'Εκεῖ ὅπου ἀναπαύεται ὁ <i>Shakespeare</i>	80
ΜΠΑΜΠΗ ΝΙΝΤΑ: Νύμφη μου ξανθοκύανη (ποίημα)	82

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

ΠΕΤΡΟΥ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ: Ζωῆς Καρέλλη «Τῆς μοναξιάς καὶ τῆς ἐπαρσης», ποιήματα (κριτική)	83
ΚΩΣΤΑ Δ. ΜΑΡΙΝΑΚΗ: 'Ελένης Βακαλό «Στὴ μορφὴ τῶν θεωρη- μάτων», ποιήματα—Κώστα Τσαγκαράδα «Τὸ βι- βλίο τοῦ Πτᾶ Χοτέπ καὶ ἡ λογοτεχνία τῆς Αἰγύ- πτου»—Δημητράκη Χαμπουλίδου «Λυκόφωτα», ποιή- ματα—Σκεύως Κανετάκη «'Αμμουλόλουμε», ποιή- ματα—Μαρίας Ρουσιᾶ «'Ο Ξένος», διηγήματα— Σώτου Βασιλειάδη «'Η τέχνη τοῦ τραγουδιοῦ— Γράμμα πάνω σὲ μιὰ κριτικὴ (κριτικές)	85
ΣΤ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ: Γιώργου 'Ι. Κούνδουρου «Δεκατέσσερα ποιήμα- τα» (κριτική)	88
Μ. Ι. ΤΣΙΤΣΙΚΛΗ: 'Η μουσικὴ κίνησις στὴ Θεσσαλονίκη (Τὸ ρεσιτάλ βιολιοῦ τοῦ Βύρ. Κολάση—Τὸ ρεσιτάλ πιάνου τῆς Νόρας Λουκίδου—Τὸ ρεσιτάλ βιολιοῦ τοῦ Ν. Δι- καίου)	89
ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ :	89

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Χρόνος Δ'- Τόμος Δ'
Αριθμός Φύλλου 3

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Νοέμβριος—Δεκέμβριος 1951

Γραφ.: Στοά Καράσσο 58
Τηλέφωνο 64—27

Γ. ΤΣΙΤΣΙΜΠΙΚΟΥ

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΞΟΧΗ

Ὁ νοτιᾶς ἀπὸ τ' ἀκροθαλάσσι
πέρασε σφυρίζοντας στὰ δάση.

Καὶ τῶν δέντρων τὰ φυλλώματα ὅπως
δρόισαν, ἐξύπνησεν ὁ τόπος.

Μόνο ἐσύ δὲν ξύπνησες ἀκόμα
ἀπὸ τὸ λουλούδιό σου στρῶμα.

Καὶ δὲν ξέρεις τί κακὸ ἔχει κάνει
ὁ νοτιᾶς στ' ὠραῖο σου φουστάνι.

Εἶμαι τώρα πλάϊ σου ἐκεῖ δα
καὶ διαβάζω τὴν ἐφημερίδα.

Κάθομαι κοντὰ σου καὶ κοιτάζω
τ' οὐρανοῦ τὸ μακρυνὸ γαλάζιο.

Καὶ κοιτάω τὰ σύγνεφα τὰ γκριζα
καὶ τὸ πόδι σου γυμνὸ στὴ ρίζα.

Τοῦτο τὸ δαυμάσιο καλοκαίρι
ἂν δὰ ξαναρθεῖ κανεὶς δὲν ξέρει.

Τραγουδάει μιὰ πικρὴν ὑπόνοια
ὁ στερνός του τζιτζικας στὰ κλώνια.

Καὶ γιὰ μιὰ φυγὴ ἔχουν κινήσει
σμήνη πελαργῶν πέρα στὴ δύση.

Ἔτσι δ' ἀπομείνω μοναχός μου
στὸ λαμπρὸ φθινόπωρο τοῦ κόσμου.

Μοναχός μου ὅπως πρὶν, καὶ τότε
ἔρωτά μου ἐσύ, στερνὲ καὶ πρῶτε!...

.....

Μείναμε στὸ δάσος τώρα μόνοι
κι ὅσο πάει ἡ μέρα τελειώνει.

Κι ὅλο λέει μιὰ μπόρα νὰ ξεσπάσει
καὶ νὰ πλημμυρίσει ὅλη τὴν πλάση!...

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΠΝΟΗ

"Αν ρίξει κανείς μια ματιά στη ζωή των μεγάλων εποχών, θα δει πως είναι γεμάτη από μια εξαιρετικότητα. Η ζωή των έχει μια λάμψη και ένα εσωτερικό φως. Η δύναμη της αλήθειας και η φλόγα της όμορφιάς φτιάχνουν όλο το δημιουργικό μεγαλείο τους. Δεν είναι επαναλήψεις, ούτε μιμητικά γεγονότα. Είναι ξαναναιώματα. Είναι αναδημιουργία της ζωής, και του πνεύματος. Οράματα παίρνουν σάρκες και όσα και μια άπειρη αγάπη του ανθρώπου απλώνεται και αγκαλιάζει τα πάντα. Η ζωή του παρουσιάζει μια νέα σύνθεση των αντινομιών της κάτω από μια καινούργια σπιθα. Ο κόσμος φωτίζεται μ' αυτή την καινούργια σπιθα και κάνει ένα βήμα πιο πέρα. Η ζωή αλλάζει φόρεμα. Η μοίρα του ανθρώπου ξεπερνιέται και αυτός ο ίδιος παίρνει ένα καινούργιο νόημα. Η ψυχή των εποχών αυτών δίνει όλο της τό είναι στη δημιουργία. Έτσι οι εποχές αυτές ξεχωρίζουν από τις προηγούμενες και τις επόμενες.

Είναι διαμάντια του γίνεσθαι. Διαμάντια της δημιουργικής πορείας. Μιας άπειρης πορείας των αιώνων. Μιάς άπειρης συνέχειας. Το υπερατομικό πνεύμα μορφοποιείται και γίνεται αντικειμενική πράξη. Γίνεται αντικείμενο σε μια ώριμη στιγμή του χρόνου, και εκφράζεται είτε σαν αισθητική αξία, είτε σαν ήθικη αξία, είτε σαν γνωστική αξία. Μά όλες αυτές οι αξίες έχουν ενότητα: ένα κοινό νόημα. Και το νόημα αυτό κλείνει μέσα του τη δημιουργική πνοή της ανθρωπότητας. "Αν λείπει η πνοή αυτή, τότε η εποχή παύει να είναι μεγάλη εποχή. Και έχει μέσα της ή δημιουργική πνοή μια γοητεία. Μια γοητεία που μοιάζει σαν μαγνητική δύναμη, που σκλαβώνει κάθε τι που την τριγυρίζει. Γι' αυτό και τα ρεύματα εκείνα τα πνευματικά, που θα γεννηθούν μέσα σ' αυτές τις εποχές, σκλαβώνουν την ανθρωπότητα ολόκληρη για αιώνες. Αίτια είναι η δημιουργική πνοή των εποχών αυτών. Ποιά είναι λοιπόν η ουσία της δημιουργικής αυτής πνοής; Ποιά είναι η ουσία αυτής της μαγικής δύναμης; Γιατί υπάρχει, όπως φαίνεται, ένα μυστικό, ένα μυστήριο μέσα σ' αυτή τη μαγική δύναμη.

Αυτό ακριβώς το μυστικό πρέπει να

ψάξουμε να το ανακαλύψουμε. Γιατί το μυστικό αυτό δε βρίσκεται μονάχα μέσα στις δημιουργικές εποχές. Το μυστικό αυτό βρίσκεται και μέσα στους δημιουργικούς λαούς και μέσα στα έθνη. Ολόκληρη η ζωή των λαών και των ατόμων προχωρεί με τη δημιουργική αυτή πνοή. "Αν λείπει η δημιουργική αυτή πνοή από τα άτομα και τους λαούς, τότε παύουν και να υπάρχουν γιατί υπάρχουν σημαίνει δημιουργώ. "Υπαρξη και δημιουργία είναι το ίδιο πράγμα. "Ας πασχίσουμε λοιπόν να έρευνήσουμε αυτό το μυστικό μέσα στα άτομα και τους λαούς και έπειτα προσπαθούμε να το ανακαλύψουμε και στις εποχές.

Το μυαλό μου τώρα πετάει κοντά στους μεγάλους δημιουργούς της Ιστορίας. Κοντά σ' εκείνους που ξέφυγαν από τον κοινό δρόμο και χάραξαν τους μεγάλους δρόμους της ανθρωπότητας. "Αλήθεια! Πόσους δρόμους δεν έδειξαν στην ανθρωπότητα. Φαντάζομαι τους μεγάλους μύστες: ένα Πυθαγόρα, ένα Κομφούκιω, ένα Πλάτωνα. Και τόσους άλλους. Όλοι αυτοί έδωσαν νοήματα ζωής. Μέσα τους κλεισθηκαν αλήθειες. Και με το μυαλό και την καρδιά ξανάπλασαν τον κόσμο, όπως αυτοί θέλησαν.

Κοντά σ' αυτούς τώρα είναι και ο καλλιτέχνης και ο πολιτικός. Μορφές είναι και αυτοί της Ιστορίας ζωής. Στο γίνεσθαι είναι αναπόσπαστα μέλη. Φαντάζεσθε τον Περικλή την ώρα που προσπαθούσε να πείσει τους Αθηναίους να συνεχίσουν τον πόλεμο; Την ώρα που τους έξηγοσε ότι ο πολίτης έχει στενά δεμένο το άτομό του με την πολιτεία;

Φαντάζεσθε τον Πλάτωνα τη στιγμή που έμπνέονταν την ιδέα της πλατωνικής Πολιτείας; Τι δύναμη ψυχική! Τι δύναμη! Τι θέληση! Τι μεγαλείο! Και έπειτα η συνέπεια του Σωκράτη! Δημιουργοί λοιπόν όλοι αυτοί. Δημιουργοί. Δημιουργικό μεγαλείο και σπιθα πανανθρώπινη πήγασε μέσα από το έργο τους. "Υψηλή μυσταγωγία που δεν χάθηκε με το πέρασμα των αιώνων. Πάλι θα αναφέρω εκείνο, που είπα για τις εποχές. "Η δύναμη και η όμορφη της Αλήθειας. "Η χαρά του μόχθου, ήταν η φλόγα που τους φλόγιζε την καρδιά και το μυαλό. "Η μεγάλη όμως δημιουργική πνοή ήταν

εκείνη που τους εξασφάλισε την αιωνιότητα. "Η δημιουργική πνοή ήταν εκείνη που έδωσε τη μαγεία στο έργο τους. "Αν λείπει αυτή, το έργο τους θα ήταν πρόσκαιρο. Θα πέθαινε μαζί μ' αυτούς. Και αυτοί όπως και οι εποχές φέρνουν κάτι νέο στον κόσμο. Το νέο είναι χαρακτηριστικό της δημιουργικής πνοής όπως και η μαγική της δύναμη.

Μά δεν είναι μονάχα τα άτομα που είχαν την δημιουργική αυτή πνοή. Είναι και οι λαοί και τα έθνη. Ομάδες ανθρώπινες, κοινωνίες ολόκληρες καταλαμβάνονται από τη δύναμη της πνοής αυτής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι και το δικό μας έθνος. "Ο λαός μας πολλές φορές δημιούργησε το μεγαλείο σε αφάνταστο βαθμό.

"Η συνειδησή του ή Ιστορική δημιούργησε γεγονότα με σημασία έλληνική και παγκόσμια. Το 21 μας είναι μια πράξη γεμάτη από δημιουργική πνοή. "Ας αφήσουμε τα παλιά ήρωικά γεγονότα. Και τὸ προχθεσινὸ 12 και το 40, όλα αυτά είναι δημιουργικές Ιστορικές στιγμές.

Μιά ηλεκτρική σπιθα δημιουργούσε περιλάμπρα φαινόμενα. Το νεοελληνικό πνεύμα είναι αγωνιστικό και ήρωικό και ανθρώπινο μαζί. Το πνεύμα και το φρόνημα του λαού μας έχουν δημιουργική πνοή μέσα τους σ' άφατο βαθμό. "Ο λαός μας δημιουργεί και ξαναδημιουργεί την Ιστορική του ζωή. Μά δεν έλειψαν και οι Μεγάλοι του λαού αυτού. Το κακό ήταν πως ήταν σπάνιοι στην πολιτική του δραστηριότητα. "Ελάχιστοι στην πνευματική του δραστηριότητα. Μά και άλλοι, τόσο του ευρωπαϊκού κόσμου, όσο και του νέου κόσμου, λαοί έχουν μέσα τους τη δημιουργική αυτή πνοή. Και μάλιστα αυτοί είναι τοις παρόντος πολιτισμού πρωταγωνιστές. "Αλλο όμως το ζήτημα αυτό.

"Υπάρχουν λόγοι που έξηγοινε αυτό το πράγμα. "Ολοφάνερη λοιπόν η ύπαρξη της πνοής αυτής στη δημιουργία της ζωής και της Ιστορίας.

Και στους λαούς λοιπόν. Και σε άτομα και στις κοινωνίες υπάρχει αυτό το μυστικό. Είναι εκείνο το μυστικό που δημιουργεί την προσωπικότητα. Δημιουργεί το ξεχωριστό εκείνο όλο, που είναι αυτόνομο και ανεξάρτητο μέσα στην όλη ζωή. "Έχει δικά του κριτήρια αυτό το όλο και είναι η πιο ύψηλη τελείωση του ατόμου. Είναι ο πόθος του πραγματικού ανθρώπου. Είναι η ουσία του όνειρο του νέου ανθρώπου. Είναι ο νόμος της ζωής και της ύπαρξης.

"Η ζωή στην πιά τέλεια μορφή της τείνει σε τοῦτο το νόμο. Σ' αυτή την έ-

νότητα. Την ενότητα όπου ο άνθρωπος και η φύση πάνε να ένωθούν. Όταν ο κόσμος όλος γίνεται ένα. Αυτό λοιπόν που γίνεται στην ζωή, γίνεται και μέσα στον άνθρωπο. Έδώ ακριβώς όμως δημιουργείται μια μεγάλη αντίθεση. "Ο άνθρωπος—άτομο πασχίζει και αγωνίζεται γι' αυτή την ενότητα. Πασχίζει με όλο του το είναι να ξεπεράσει την μοίρα του. "Η μοίρα του όμως στέκεται άδυσώπητη και το κόβει το δρόμο, που τραβάει στην ενότητα. Και η κακή αυτή μοίρα είναι και μέσα στον άνθρωπο και γύρω από τον άνθρωπο. "Έτσι έχουμε το «έγώ» του και από την άλλη το «μη έγώ». Έδώ βρίσκεται η τραγική αντίνομία του ανθρώπου.

Έδώ βρίσκεται το πιο καίριο σημείο της ζωής, μα που δε γίνεται αισθητό σ' όλα τα άτομα στον ίδιο βαθμό. Θα πρέπει κανείς να παρακολουθήσει την εσωτερική τραγωδία του Νίτσε, για να δει και να νοιώσει πέρα για πέρα την αντινομική αυτή ουσία της ζωής και του ανθρώπου. Πρέπει να βυθισθεί κανείς στο άπειρο εκείνο χάος της ανθρώπινης ύπαρξης. Πρέπει να νοιώσει τις μυστικές εκείνες πτυχές της ψυχής της χαοτικής του ανθρώπου. Πρέπει να νοιώσει όλο εκείνο νό βάραθρο, στο οποίο γκρεμίζεται ο άνθρωπος για να φτάσει στα πιο ένδομοχο του ατόμου. Πρέπει να νοιώσει όλη αυτή την κατηφόρα της ψυχής. Να νοιώσει ακόμη τη δίψα του και τη κατάφασση. Να νοιώσει ακόμα τον πόνο της ανθρώπινης ύπαρξης.

Και έπειτα να στοχασθεί και το μεγαλείο της. Να στοχασθεί τη δίψα για την αλήθεια. Τη δίψα για το φως. Αυτή λοιπόν η μυστηριακή κατάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης που δημιουργεί την εσωτερική αγωνία. Αυτή η κατάσταση που δημιουργεί τον αυτοέλεγχο. Αυτή η κατάσταση σε μερικούς ανθρώπους είναι δυνατό να γίνει σύνθεση. Έδώ πρέπει να ζητήσουμε τη γένεση της δημιουργικής πνοής.

Για τον άνθρωπο λοιπόν, η δημιουργική πνοή είναι υπόθεση εσωτερικής ζωής και δοκιμασίας. Εκείνος που έχει την πνοή αυτή ζει έντονη τη ζωή και θίγεται εύκολα για το κάθε τι, έχει ένα μεγάλο δυναμισμό της ψυχής που ξεπερνάει και τις πιο μεγάλες δυνάμεις της φύσης.

Κόσμοι ολόκληροι μέσα στην ψυχή του, οράματα φωτεινά του φωτίζουν την πορεία του. "Υπάρχει σ' αυτόν μια εσωτερική όραση της ζωής, ή όραση εκείνη που είναι συσφασμένη με τη δημιουργική πνοή. Γιατί αυτή βοηθάει τη συνεί-

δηση να γεννήσει τη σύνθεση της αντινομίας, που είπαμε πιο πάνω. Και αυτή ή σύνθεση της τραγικής αντινομίας δημιουργεί ένα παλμό. Δημιουργεί εκείνο που λέμε μεγάλο, ωραίο και αληθινό. "Ετσι βλέπουμε τα μεγάλα έργα να έχουν τον ρυθμό αυτό μέσα τους. "Ετσι βλέπουμε το μεγάλο να εκφράζεται στη ποίηση. Στη γλυπτική. Στο ναό, και γενικά σ' όλη τη δημιουργία. Πνευματική ζωή δεν είναι δυνατόν να υπάρχει χωρίς αυτό τον εσωτερικό ρυθμό. Χωρίς τον παλμό της ψυχής και όλων των εσωτερικών δυνάμεων του ανθρώπου.

Το πνεύμα δεν είναι υπόθεση απλής τεχνικής. Οί καιροί μας, που χαρακτηρίζονται από την τεχνική, έχουν παύσει να δημιουργούν πραγματική πνευματική ζωή. "Ετσι συμβαίνει να βλέπουμε έργα απλής τεχνικής να ποζάρουν για έργα τέχνης. Συγχέουν το πνευματικό με το τεχνικό.

"Από την όλη λοιπόν προσπάθειά μας φάνηκε λίγο το νόημα της δημιουργικής πνοής μέσα στον άνθρωπο-στόμο. Μά τα λόγια είναι αδύναμα να εκφράσουν όλο το μυστηριακό μεγαλείο που έχει μέσα της αυτή η μαγική λέξη. Το ίδιο τώρα νόημα υπάρχει και μέσα στις εποχές. "Ο Σурε βρίσκει τη δημιουργική πνοή της "Αναγέννησης μέσα στη σύνθεση του πνεύματος, της φύσης και της ψυχής. Οί τρεις αυτοί κόσμοι είναι το κλειδί της μεγάλης εκείνης δημιουργικής εποχής.

"Αντινομία λοιπόν και σύνθεση μέσα στη ψυχή των εποχών, όπως και στη ψυχή των ατόμων. "Η ζωή είναι ή ίδια στη ουσία της. Μά και οί λαοί το ίδιο. Μέσα στο δικό μας λαό υπάρχει αυτή ή αντινομική μοίρα. Γι' αυτό και ή δημιουργική πνοή είναι ένα από τα χαρακτηριστικά του. Σ' αυτό το σημείο τώρα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ώρισμένα πράγματα.

"Η πνοή αυτή του λαού μας που εκφράστηκε σε δημιουργική ιστορική πράξη πρέπει να μετουσιωθεί και σε πνευματική πράξη. "Από την πλευρά της ιστορικής πράξης έχουμε φτάσει στην παγκοσμιότητα· έχουμε φτάσει στο μεγάλο και αληθινό· έχει μιλήσει ο κόσμος και για το σύγχρονο ελληνικό ήρωισμό και τη χθελσινή ακόμη θυσία του. Μά δεν έχουμε φτάσει ακόμη στην παγκοσμιότητα από την πλευρά της έκφρασης και του

συγχρόνου ελληνικού πολιτισμού. "Αν βέβαια εξαιρέσουμε μερικές φυσιογνωμίες της νεοελληνικής ζωής, οί περισσότεροι έμειναν μέσα στα κλειστά όρια της ελληνικότητας. Δέ μόρρεσε ο Νεοελληνισμός να γίνει αναπόσπαστο μέλος του παγκόσμιου πολιτισμού. Δέ φτάσαμε στη κορυφή. Και το κακό είναι πως και το δυτικό πολιτισμό τόν μιμηθήκαμε πολύ έξωτερικά. Μά και το δικό μας αρχαίο ελληνικό πολιτισμό δέ μπορέσαμε να τόν νοιώσουμε δημιουργικά.

Δέν μπορέσαμε να φτάσουμε στη ουσία του. Στάθιχαμε στην έξωτερική του μορφή. Δέν είδαμε τη δυναμική πλευρά του πνεύματός του, μά ούτε και τη δημιουργική του πνοή. Τρανό παράδειγμα ή παιδεία μας, που έχει καταστήσει μία ξηρή τυπολατρεία του αρχαίου και αυτή τυφλή και χωρίς σύστημα. Μά δεν υπάρχει μονάχα στο πνευματικό επίπεδο ή έλλειψη αυτή. "Η δημιουργική πνοή δεν υπάρχει σε καμιά δραστηριότητα από την άποψη της ήγέτιδας τάξης του τόπου μας. "Η σύγχρονη μας λοιπόν νεοελληνική πραγματικότητα σε τούτο πρέπει να τείνει.

"Η καθολική ζωή του τόπου μας χρειάζεται δημιουργική πνοή. Και στο πνευματικό επίπεδο και στη πολιτική δραστηριότητα και στην κοινωνική δραστηριότητα.

"Η δημιουργική πνοή στη ζωή μας θα δώσει νόημα και θα ύψωθούμε. "Εχουμε ανάγκη σήμερα από την ύπαρξή της· έχουμε ανάγκη να ξυπνήσουμε τις ήθικες εκείνες δυνάμεις που κρύβει πάντα ή ιστορία μας. "Εχουμε ανάγκη ακόμη να δικαιωθεί ο άγώνας του έθνους μας. Για να δικαιωθεί ή θυσία του λαού μας, για να μάς νοιώσει ο κόσμος όλος, για να καταλάβει την ιστορική αποστολή του άνεμοδαρμένου αυτού τόπου, πρέπει στη ζωή του τόπου να επικρατήσουν οί άνθρωποι με αυτή την πνοή, όπως τήν περιγράψαμε πάρα πάνω.

Μά αυτό θα γίνει με την πίστη και την αγάπη στην αιώνια αξία της αλήθειας και της όμορφιάς. Με την αγάπη στην ανθρώπινη προσωπικότητα. Με την αγάπη σε ό,τι ουσιαστικό έχει ή ύπαρξη.

Και πιστεύουμε σε τούτη την ανανέωση της ζωής μας. Πιστεύουμε σε μία νέα εμφάνιση του "Ελληνισμού, γιατί έχει άπεραντες δυνάμεις που ζούν και ξαναζούν όπως το αιώνιο στοιχείο της ζωής.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΤΟ ΝΕΥΡΟΣΠΑΣΤΟ

Το ξενοδοχείο ήταν πάρα πολύ μεγάλο. Σειρές παράλληλες και σειρές μία πάνω στην άλλη από διαδρόμους, με το ίδιο βυσσινί, στενό χαλί, (που το λέν κι αυτό διάδρομο) με την ίδια περιποιημένη βαφή στους τοίχους, ώχρα έλαφρυά, σε ίδια διαστήματα οί πόρτες άσπρες, κι άπάνω σε μία μικρή πλάκα τους αριθμούς. Είχε ξεχάσει από που είχε περάσει πριν κατεβαίνοντας στο θυρωρείο, για να ρωτήσει την ώρα. Είχε χαλάσει το ρολόγι τους και δεν έπρεπε να χάσουν το τραίνο.

"Όταν ξύπνησε ήταν ακόμα νύχτα βαθείά. Σηκώθηκε. Δίχως ν' ανάψει φώς, για να μην τόν άνησυχήσει, ντύθηκε γρήγορα μ' έλαφρυές κινήσεις, ήξερε που είχε αφήσει τα φορέματά της από βραδύς, ψάχνοντας τα βρήκε άμέσως στο σκοτάδι, πήγε με ήσυχα βήματα προς την πόρτα, τήν άνοιξε, βγήκε έξω στο φωτισμένο διάδρομο που μάκραινε ίσιος, ίδιος, προχώρησε για να κατέβει και να βρει το θυρωρείο. "Η ήσυχία ήταν άπόλυτη, τόσο που άισθάνθηκε κάτι σά φόβο. Περιπατούσε γρήγορα στο στενό, μακρύ διάδρομο.

Καθώς γύριζε, ύστερα, έξαφνα, αντίληφθηκε πως δεν μπορούσε να θυμηθεί τον αριθμό του δωματίου τους. Σχηματίστηκε στο νού της κάτι σαν κενό, κλονιστό, που περιείχε τούτον τόν αριθμό. "Αρχισε ν' άγωνιά. Στάθηκε για λίγο, κυττάζοντας τη σειρά από τις πολλές πόρτες, όλες ίδιες.

Μά τι άνόητη! Πώς τόν λησμόνησε, πως δεν τόν σημείωσε; ... "Ο αριθμός με το σχήμα του τυραννούσε το μυαλό της, καθώς τόν ζητούσε. Για μία μόνο βραδυά είχαν κατέβει σε τούτο το μεγάλο ξενοδοχείο, γιατί έπρόκειτο άμέσως να ξαναφύγουν και δεν πρόσεξε τόν αριθμό άπ' το δωμάτιό τους ενώ ήξερε πως ό,τι ήταν σταθερό κι άναμφισβήτητο, ό,τι δέσμευε πραγματικά, τήν έκανε να τά χάνει. Ζητούσε τώρα, μέσα στους ίδιους διαρκώς διαδρόμους, να βρει τήν δική τους πόρτα και ήταν χαμένη.

Πώς να χτυπήσει σε ξένο δωμάτιο, να ξυπνήσει άλλον, ξένον άνθρωπο; Τι να του πει; "Ετρεχε άθόρυβα πάνω στο βυσσινί χαλί, ξαναγύριζε στα ίδια βήματά της. "Επρεπε να ξαναπάει στο θυρωρείο, κάτω, να ρωτήσει με τρόπο από που να περάσει.

Σαστισμένη, ένω, όταν κατέβαινε, δεν δυσκολεύθηκε να βρει τη σκάλα, τώρα βρέθηκε μπρός σε μιάν άλλη ίδια σκάλα, που, όμως, το άισθάνονταν, δεν ήταν εκείνη που είχε κατέβει πριν. Κι ή ώρα περνούσε, θάχανε το τραίνο. Μέσ' στη νύχτα δεν άκούονταν τίποτα, κανένας θόρυβος, πουθενά κανένα βήμα.

Με μιās, καθώς γύρευε έδω και κεί βρέθηκε μπροστά στην πόρτα τους. "Ηταν βέβαια πως αυτό ήταν το δικό τους δωμάτιο κι' άς μη θυμούνταν τόν αριθμό. "Αδίσταχτα τήν άνοιξε. "Ηταν ξεκλείδωτη. Μπήκε μέσα, άμέσως γύρισε τόν διακόπτη δυο φορές για να μη ανάψει το φώς στο ταβάνι, παρά μόνο ή μικρή λάμπα πάνω στο κομοδίνο, πλάι στο κρεβάτι. Αυτό το λίγο φώς θα τόν ξυπνούσε. "Ισως όμως θάταν καλλι-

τερα, νά πήγαινε ν' άκουμπήσει ήσυχα τὸ χέρι της στὸν ὤμο του. Νά ψιθυρίσει, σκύβοντας ἀπάνω του, πὼς ἔπρεπε νά σηκωθοῦν, νά τοιμαστοῦν, γιὰ νά φύγουν.

Ἡ ἀγάπη εἶναι ἕνας χῶρος ἐσωτερικῆς εὐρύτητας, πλούσιας φαντασίας.

Ἡ ἀγάπη της γι' αὐτὸν ἦταν δύναμη ὀρμῆς γεμάτης σημασίες. Γίνονταν κάτι στέρεο μέσα της, πολλές φορές, ἀβάσταχτο, ὀδυνηρὸ σχεδόν. Ἦταν ἡ ἀγάπη μέσα της πότε σκληρή, πότε σὰν ἕνας κόσμος μελωδικός. Ἦταν τόσο μεγάλη ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης της, πὺ ἀδυνατίζε τὸ σῶμα της καὶ γίνονταν ἡ ἀγάπη σὰν ἕνας ἄνεμος γύρω της πὺ ἔβγαине ἀπ' αὐτὴν τὴν ἴδια, γίνονταν μιὰ δύναμη πὺ ἦταν δική της, μὰ κι ἔξω ἀπ' τὴ δύναμη τοῦ σώματός της, πὺ μαζὺ της πάλευε.

Ἦταν μιὰ φωνὴ πὺ δὲν ἔβγαине ἀπ' τὰ σπλάχνα της καὶ δὲν τελείωνε, ὅσο κι ἂν τὴν μεταχειρίζονταν τὸ σῶμα της. Ἦταν μιὰ δύναμη, πὺ ὅσο κι ἂν ἤθελε τὴ δώσει, ἔμενε δύναμη δική της, δὲν τελείωνε ποτὲ στὰ χέρια της, σὰν ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ σώματός της νά γίνονταν ἡ δύναμη αὐτὴ καὶ ὅσο ξεδεύονταν, τόσο αὖξαινε. Πολλὲς φορές εἶχε αἰσθανθεῖ φόβο ἀπὸ τούτῃ τὴ δύναμή της. Πολλὲς φορές καταλάβαινε πὼς περπατοῦσε μέσα σ' ἕνα δικό της κόσμο, καὶ γίνονταν ἡ ἴδια μιὰ δύναμη πὺ μετακινούνταν ἀτόφια, ὀλόκληρη, δὲ χαλοῦσε ἡ ἀγάπη μέσα της καὶ γύρω της.

—Μὰ μὲ κυτᾶζει μὲ τοῦτο τὸ βλέμμα!... Βαραίνει ἀπάνω μου.

Εἶχε σηκωθεῖ λοιπὸν, καθὼς ἐκείνη εἶχε κάπως ἀργήσει, γυρεύοντας τὸ δωμάτιο, πὺ εἶχε ξεχάσει ἀπ' τὴ λαχτᾶρα της τὸ σωστὸ ἀριθμὸ του. Γιατὶ δὲν τὸν ξύπνησε αὐτὸν, δὲ θέλησε νά τὸν ἀνησυχήσει, νά πάει νά ρωτήσῃ τὴν ὄρα στὸ θυρωρεῖο, ἀφοῦ τὸ ρολόγι τους εἶχε σταθεῖ. Ἴσως νά μὴ δυσκολεύονταν καθόλου μέσ' στοὺς διαδρόμους κι οὔτε θά ξεχνούσε τὸν ἀριθμὸ.

—Εἶσαι φοβερὴ, τέλος πάντων....

Κάθονταν στὴ σκιά, στὴν πολυθρόνα ντυμένος. Φοροῦσε μιὰ φορεσιὰ κανελλιὰ, κάπως φθαρμένη, ἰδίως στὰ μανίκια. Τὰ μανικέτια ἀπ' τὸ πρασίνωπο (ἕνα ὄρατο πράσινο πρὸς τὸ γκριζο πουκάμισο τοῦ τὸ εἶχε διαλέξει ἐκείνη, ὅπως διάλεγε τὸ κάθε τι πὺ φοροῦσε αὐτός, μόνη της, περιποιούνταν τὰ ροῦχα του καὶ πολὺ τὰ φρόντιζε) πουκάμισο ἔξεῖχαν λιγάκι. Ἐνα πουλόβερ πράσινο σκοῦρο, στὸ χρῶμα τῆς μποτίλιας. Ἡ γραβάτα βαθὺ κόκκινο χρῶμα. Τὸ κολλάρο ἀπ' τὸ πουκάμισο καλοσιδερωμένο, ἰδίως στὶς μυτερὲς γωνίες, λεῖο κι ἀπαλό. Τὴν τσάκιση τοῦ πανταλονιοῦ δὲν τοῦ τὴν ἄφησε πολὺ ἔντονη, δὲν τῆς ἄρεσε νά φαίνεται τελείως ἀτσαλάκωτος. Ὡς καὶ τὰ παπούτσια του συχνὰ τοῦ τὰ γυάλιζε, πάντα τὰ ξεσκόνιζε.

Κι' ἀπ' αὐτὸν δὲν ἤθελε τίποτα. Πολλὲς φορές πίστευε κι αἰσθάνονταν, ὅτι δὲν τῆς χρειάζονταν ἀκόμα καὶ νά τὴν ἀγαπάει, ἀφοῦ αὐτὴ προμήθευε τόση δύναμη ἀγάπης.

Ἐπιασε τὰ ροῦχα του, ὅπως συνήθως, ὅταν πήγαινε ν' ἀκουμπήσει κάθε τι δικό του μ' ἕναν ἑλαφρὸ πυρετὸ λαχτᾶρας, μὲ συγκίνηση πὺ δὲ χαλοῦσε, δὲ φθείρονταν. Ἄγγιξε τὸ μαλακὸ ὕφασμα στοὺς ὤμους τὸ χέρι της βούλιαξε. Τὸ σχῆμα τῶν ὤμων τσάκισε. Γρήγορα ἀπέσυρε τὸ χέρι, τρομαγμένη κι ἀκούμπησε ξανά τὸ στήθος πὺ γούβιασε. Κύτταξε

τὰ πόδια του πὺ στὰ γόνατα ἔδειχναν μυτερὰ σὰν ξυλένια. Τὸ σῶμα τῶν ρούχων ἦταν ἄδεο. Τὸ κεφάλι φαίνονταν σὰν ἀπὸ χαρτόνι, ὅπως βάζουν στὶς προθήκες τῶν καταστημάτων δεύτερης σειρᾶς, πὺ δὲν ἔχουν ὀλόκληρες κοῦκλες κερένιες.

—Ἄ, ἦρθες... Δὲν ἤξερα τί νά κάνω! Ἡ φωνὴ του ἦταν κάπως σπασμένη καὶ τσιριχτή.

Σπασμωδικὰ τὰ δάχτυλά της κινούνταν πάνω στὸ ὕφασμα τοῦ σακακιοῦ, πὺ ἦταν ὕπουλα μαλακὸ κι ἡ λαχτᾶρα της μεγάλωνε ὄλο καὶ περισσότερο γιὰ τὸ τίποτα πὺ αἰσθάνονταν, καθὼς αὐτὸς δὲν ἔλεγε τίποτ' ἄλλο.

Πάντα τὸ αἰσθάνονταν, πὼς ἡ φωνὴ του δὲν τῆς ἄρεζε. Ἦταν πολὺ λιγνὴ γιὰ τὸ στόμα μὲ τὰ ἡδονικὰ χεῖλη. Δὲν γέμιζε τὴν κοιλότητά του, ἔβγαине κάπως ὀξεῖα ἀπ' τὸ λάρυγγα. Τὰ λόγια του τὰ ἔπαιζε ἑλαφρὰ καὶ παιχνιδιάρικα πάνω στὰ χεῖλη κι ἦταν τοῦτο τὸ μόνον πὺ δὲν τῆς ἄρεζε, δικό του Δὲν ἤθελε νά τ' ὁμολογήσει στὸν ἑαυτὸ της, πὼς τῆς φαίνονταν, ὅτι ἔτσι σπεροῦσε τὴν ὀμιλία του ἀπὸ τὴν ἀξία της. Ἡ φωνὴ του ἦταν ἀδύνατη καὶ τοῦτο τὴν πείραζε, γιὰτὶ ἤθελε νά ὀλοκληρώσει ἕνα δικό του σχῆμα, πὺ νά τ' ἀγαπᾶ ὀλόκληρη αὐτὴ ἡ ἴδια. Κι' ἡ φωνὴ ἔξασκε τόση γοτεία ἀγάπης ἐρωτικῆς. Ἡ φωνὴ του εἶχε κάτι τὸ ψεύτικο.

Τὸ χέρι της πασπάτευε τὰ φορέματα νά βρεῖ μέσα σ' αὐτὰ τὸ σῶμα του.

Αἰσθάνονταν μιὰ ξυλένια ἀδυναμία κάτω ἀπ' αὐτὰ, ὅπως ὅταν πιάνεις τοὺς μικροὺς παληάτσους κι αἰσθάνεσαι τὸν ξύλινο σκελετὸ πὺ ντύνουν τὰ ρουχαλάκια τους φθηνὰ ἢ μεταξωτὰ.

—Ἄ ἦρθες! ..... Δὲν ἤξερα τί νά κάνω!

Πολλὲς φορές, ὅταν ἔμπαινε στὸ δωμάτιο κι ἔλειπε αὐτὲς, τ' ἄδεια ἀπ' τὸ σῶμα του ροῦχα, τὴν ἐπένδυσέ του, αἰσθάνονταν, πὼς τὴν ἀγαποῦσε παράφορα. Πήγαινε καὶ τ' ἄγγιζε κι ἔβαζε τὸ χέρι της στὸ χῶρο ἐκεῖ, πὺ τὸν περιεῖχαν κι αἰσθάνονταν τὴν μυρωδιὰ του καὶ τὸν χαίροταν δίχως τὴν παρουσία του. Ἀκόμα καὶ διπλωμένα τὰ ξεδίπλωνε γιὰτὶ τὸν εἶχαν, τὸν κρατοῦσαν, κρατοῦσαν τὸ σχῆμα τῆς ὕπαρξής του.

—Ἄ ἦρθες . . . , ἔκανε πάλι ἡ ραγισμένη φωνὴ, μονότονα.

Μονάχα λοιπὸν ἡ ἀντιπαθητικὴ φωνὴ ἔμεινε ἀπ' ὄλο τὸ σῶμα τῆς ἀγάπης!

Ἐψαχνε μὲ τὴν παλάμη της πὺ εἶχε αἰσθανθεῖ τὴν ἀνυπαρξία του, γύρευε νά βεβαιωθεῖ γιὰ τὴν ὕπαρξή του, ὥσπου τὸν ἄκουσε νά λέει μὲ σκληρότητα ἀπότομα.

—Ἄφησέ με, δὲν ἔχω τίποτα πιά, ἄφησέ με.

Τότε τῆς φάνηκε, πὼς ξύπνησε.

ΜΙΑ ΚΡΥΦΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ο φιλαναγνώστης κρατάει μ'εὐχαριστηση στὰ χέρια του ἕνα καινούργιο βιβλίο. Προσέχει τοὺς τίτλους τῶν προηγουμένων ἔργων τοῦ συγγραφέα, κόβει μιά-μιά τις σελίδες, διαβάσει ἐδῶ κι' ἐκεῖ λίγες γραμμές, τὸ χαίρεται σὰν ἔκδοση καὶ τὸ ξαναπιάνει ἀπ'τὴν ἀρχή. Ἡ προδιάθεση αὐτὴ τις περισσότερες φορές ἀποτελεῖ καὶ μιά θετικὴ ἐγγύηση νὰ νοιώσουμε τις ἀρετές του, νὰ πλανηθοῦμε στὸ μῦθο του καὶ νὰ ἐμβαθύνουμε στὸ πνεῦμα του. Ὅμως τις πρὸ πολλὰς φορές—ἀν ποτὲ—ὁ νοῦς μας δὲν πάει στὶς συνθήκες, κάτω ἀπὸ τις ὁποῖες γράφηκε τὸ βιβλίο, δὲ συλλογιστήκαμε, γιατί βέβαια δὲ μᾶς ἐνδιαφέρει, τὸ μικρὸ δράμα ποὺ ξετυλίχθηκε στὴν ψυχὴ τοῦ συγγραφέα ὥσπου νὰ συλλάβει τὸ ὄραμα, νὰ σπουδάσει τὰ πρόσωπα—μιλοῦμε φυσικὰ γιὰ τὸ μὴ στόρημα—νὰ δημιουργήσει τὴν ἀπαραίτητη ἀτμόσφαιρα, κι' ὕστερα νὰ μετουσιώσει ὅλα αὐτὰ σὲ φράσεις κατεργασμένες ποὺ νὰ φανερῶνουν κι' ἕνα ὕφος προσωπικῶ. Εἶναι τοῦτο ἕνα μικρὸ δράμα καὶ μαζί μιά κρυφὴ χαρὰ τοῦ δημιουργοῦ, ποὺ σπάνια φτάνει στὴ γνῶση μας. Ἐνα ἄλλο ἐνδιαφέρον ἀρχίζει νὰ χεῖ τὸ σιγαλὸ καὶ ἄγνωστο αὐτὸ δράμα, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ θὰ κρυσταλλωθεῖ σὲ σύντομη ἀφήγηση γιὰ νὰ μᾶς φέροι κοντὰ στὰ καθέκαστά του. Καὶ συνήθως αὐτὸ γίνεται ὅταν κλείσει, ξαφνικὰ ἢ φυσιολογικὰ, ὁ κύκλος τῆς ζωῆς τοῦ λογοτέχνη, ὅταν πᾶ μείνει—ἀν μείνει—σὰν θετικὴ παρουσία σὲ μίαν ἐπιβίωση τὸ ἴδιο τὸ ἔργο. Ἀφορμὴ σὲ τυττες τις σκέψεις ἢ περίπτωσι ἐνός ξένου συγγραφέα. Εἶχε τυπώσει στὰ 1928 τὸ πρῶτο μυθιστόρημα. Καὶ ἀπὸ τότε τακτοποιῶσε τὰ χειρόγραφα ἀπὸ ἄλλα δυὸ μυθιστορήματα ποὺ τυπώθηκαν πολὺ ἀργότερα. Μ' ὅλα ταῦτα ἢ φήμη δὲν ἐπιβάλλεται εὐκολα κι' ἕνα ὄνομα δύσκολα καθιερῶνεται ἔστω καὶ ἐξ ἑνῶν περιβάλλοντα. Καὶ οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς εἶναι πάντα καὶ πρῶτον ἀμειλικτες, οἱ ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν οἰκογένεια ὀρθώνονται πολλαπλές καὶ τὸν ἀπομακρύνουν πρόσκαιρα ἀπὸ τις κύριες ἐπιδόσεις του. Ἡ δημοσιογραφία μὲ τὴν ἀχόρταγη ἀπαιτήσή της πᾶει νὰ τὸν ἀποροφήσει ὀλοκληρωτικὰ, νὰ τὸν ἀναγκάσει νὰ προδώσει τὸν καλλιτεχνικὸ ἐαυτὸ

του. Ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωση νὰ γράψει δυὸ ἀτυνομικὰ μυθιστορήματα τὸ χρόνο ποὺ θὰ τοῦ ἀπέφεραν καὶ ἕνα κάποιο κέρδος. Δὲν χρειάζονταν παρὰ ἕνας μῦθος καὶ τὸ μεταχείρισμα ὕστερα εἶναι εὐκολο στὰ χέρια τοῦ δόκιμου συγγραφέα.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα κεφάλαια, κυριεῦται ἀπὸ μιά συγκίνηση, ἐκείνη ποὺ κρατάει τὸν δημιουργὸ σὲ μιά ἀτελεύτητη δόνηση, σ' ἕνα ἐσωτερικὸ κοχλασμὸ καὶ σ' ἕνα ἐνθουσιασμό, σ' αὐτὴ τὴν κρυφὴ καὶ ἀνεκμυστήρευτὴ χαρὰ. Ἐλπίζει «πὼς σκιογραφεῖ παραστατικὰ τὴν ἡρωίδα του»—βέβαια κατὰ τὸν τρόπο τοῦ—νομίζοντας πὼς ἔτσι τὸ ἀτυνομικὸ μυθιστόρημα θ' ἀποκτοῦσε ἕνα λογοτεχνικὸ περιεχόμενο καὶ μὴ ἄν ὄνοδο. Ἀλλοῖμονο! Τὸ πρᾶγμα ἄλλαξε. Γιατί δὲν εἶταν αὐτὸ ποὺ ζητοῦσε ὁ ἐργοδότης, ὁ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδας. Ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ «ἄν ὄνοδο» τοῦ ἀτυνομικοῦ μυθιστορήματος εἶναι ποὺ τὸν ζημιώνει. Ὅστε λοιπὸν ἡ προδοσία τοῦ λογοτέχνη ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὀλοκληρωτικὴ. Ἐπρεπε δηλαδὴ νὰ λησμονήσει τὰ ὄνειρά του, τοὺς ὄραματισμούς του, τὰ πρόσωπα, τοὺς μικροὺς σκιάδεις ἤρωες ποὺ τὸν συγκίνησαν, καὶ ν' ἀπαρνηθεῖ ὅλον αὐτὸ τὸν ἄφθονο χυμὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου ποὺ ζητοῦσε μιά μεταστοιχείωση, μίαν ἐξωτερικέωση. Ὅλο αὐτὸ τὸ βίωμα ἔπρεπε νὰ τὸ ἀντικαταστήσει μὲ τὸν ἀντικαλλιτεχνικὸ ρυθμὸ μιάς ἐξέφρηνς φαντασίας... Μὲ τὰ γράμματά του ποὺ στέλνει σὲ φίλους καὶ στὸν ἐκδότη, προσπαθεῖ τῶρα ν' ἀμυνηθεῖ, νὰ ἐξηγήσει τὸν ἑαυτοῦ του, τὴν τέχνη του. Τοῦ δάκου. Ὁ ἐκδότης τοῦ ζητάει τὸ χειρόγραφο προκειμένου νὰ ἐπιφέρει κάποιες τροποποιήσεις, μὲ τὴν ἄδεια τοῦ συγγραφέα φυσικὰ. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἐμπιστεύεται τὴν ἐργασία του σὲ ξένα χέρια, καὶ πρὸ πάντων δὲν ἐπιτρέπει ἐπεμβάσεις ἀυθαίρετες. Ἐχει ὁ ἴδιος τὴν ὑπομονή—γιατί ἀγαπάει τὸ ἔργο γιὰ τὸ ὅποιο μόχθησε—νὰ τὸ ξαναρχίσει. Νὰ τὸ ξαναρχίσει τὴ στιγμή ποὺ τελείωνε ἕνα ἄλλο μυθιστόρημά του, κι' ἔθετε τις βάσεις ἀπὸ ἕνα τρίτο. Θὰ συμπλέκε πολλὰ στοιχεῖα, θὰ ἐπιχειροῦσε μίαν ἀναχώνεση, θὰ παρουσίαζε καινούργια πρόσωπα ἐπὶ σκηνῆς. Ἀντιλαμβάνεται

κανεῖς πὼς μιὰ τέτοια μεταμόρφωση δὲν εἶναι ἔργο τοῦ τυχόντα ἀναγνωσματογράφου. Μόλο ἕνας προικισμένος μὲ πλοῦσια πείρα μυθιστοριογράφος, μπορεῖ νὰ φθάσει σὲ τέμματα καλλιτεχνικά, ἱκανοποιητικά. Μὰ πὼς ἄλλῶς νὰ γίνει; Θὰ τὴν ἔκανε μὲ ἀληθινὴ φθορὰ καὶ χαμήλωμα τῆς προσωπικότητάς του. Εἶναι καὶ τοῦτο μιά ἄμυνα στὴν πάλη μὲ τις ἀνάγκες τοῦ βιοπορισμοῦ—κι' ἄς πίστευε στὸ βάθος πὼς ἡ πρώτη μορφή τοῦ ἔργου τοῦ διατηροῦσε ὅλη τὴν ἀξία, κι' ἄς τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ του κοινὸ. Δὲ θυσιάζει κανεῖς τὴν τέχνη του γιὰ χάρη μόνου τῆς στενῆς ἐπαφῆς μὲ τὸ κοινὸ. Τὸ ἔργο, φυσικὰ, καὶ μὲ τὴ νέα του μορφή τὸ τελείωσε, μολοντί δὲν ἔπαυσε νὰ τὸ ἐπεξεργάζεται, νὰ τὸ συμπληρώνει κατὰ τὸν πρὸ ἐξαντλητικὸ τρόπο. Ὅμως πάλι δὲν τὸ ἐμπιστεύεται στὸν ἐργοδότη. Τὸ ξαναδιαβάσει καὶ δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ. Ἡ ἄδυσωπητὴ πάλη τοῦ συγγραφέα μὲ τὸν ἑαυτὸ του, μὲ τὴ συνέπεια πρὸς τὸν ἑαυτὸ του, μὲ τὴ συνείδηση τῆς προσωπικῆς του τέχνης ποὺ δὲ δέχεται συμβιβασμούς καὶ δὲν ὑποτάσσεται σὲ ἐξωτερικὲς ἐπιταγές. Φοβάται ὁ λογοτέχνης μήπως τὸ ἔργο ποὺ τοίμασε φανεῖ κατώτερο ἀπὸ τ' ἄλλα ποὺ κυκλοφόρησαν στὸ μεταξύ καὶ ποὺ τὸν τοποθετήσαν στὴν πρώτη σειρά τῶν συναδέλφων τῆς πατρίδας του. Ἴσως σ' αὐτὸ νὰ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τις κρίσεις φίλων του στοὺς ὁποίους ἐμπιστεύτηκε τὰ χειρόγραφα του. Κι' αὐτὸ τὸν ἔκανε πρὸ ἐπιφυλακτικὸ. Ἡ αἰώνια κρυφὴ λαχτάρα τοῦ ἀληθινοῦ καλλιτέχνη γιὰ τὴν τελειότητα τοῦ ἔργου του.

Μιά ἀληθινὴ περιπέτεια εἶχαν τὰ χειρόγραφα τοῦ συγγραφέα ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατό του. Ὁ φίλος τοῦ ἀνέλαβε νὰ τὰ παραδώσει στὸν ἐκδότη τῶρα καὶ τὸν καιρὸ ποὺ ταξίδευε. Μιά μέρα ἕνας ἀνεπιβίος τοῦ συγγραφέα συνάντησε στὸ Παρίσι ἕνα φίλο τοῦ θεῖου του, τὸν Ἑλληνα ζωγράφου κ. Πράσινο. Ὁ Ἑλληνας καλλιτέχνης εἶχε γνωριστεῖ μὲ τὸ συγγραφέα τοῦ ἔργου στὴ Μαγύρκα καὶ στὸ Ρίο Ἰανέιρο, καὶ ἀπέσπασε μαζί μὲ τὴν φιλία καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ λογοτέχνη. Σὺν ἕνα δείγμα αὐτῆς τῆς ἐκτίμησης τοῦ παρέδωσε τὰ χειρόγραφα μιάς ὀμιλίας του ποὺ εἶχε δώσει στὴ Βραζιλία. Μὰ καὶ κάτι ἄλλο ἄκομα. Κάποια κείμενα, μισὰ σὲ χειρόγραφο καὶ μισὰ δακτυλογραφημένα. Ἦταν τὸ κείμενο τοῦ ἀνέκδοτου μυθιστορήματός του ποὺ

τῶρα παραδίδεται στὴ δημοσιότητα.

Αὐτὴ εἶναι σὲ σύντομες γραμμές ἡ μικρὴ ἱστορία.

Τῶρα, πέρα ἀπὸ τὴ μέριμνα γιὰ τὴν ἄψογη γραφὴ καὶ τὴν τέλεια αἰκοδόμηση προβάλλουν ἄλλες ἀπαιτήσεις ποὺ ἔχουν τὴ σκληρότητα τοῦ νόμου. Τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο μὲ ἀληθινὲς ἀξιώσεις δὲν τὸ σώζει ἢ κριτικὴ τοῦ καιροῦ του ἀλλὰ ὁ χρόνος ποὺ εἶναι καὶ ὁ αὐστηρὸς καὶ ἀδέκαστος κριτής. Ἐγινε μιά συνήθεια—περὶ κακῆ, γιὰ νὰ μὴ ποῦμε ἀνόητη—μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄσημοι καὶ φημισμένοι, νὰ ἐμπιστεύονται τὴν πνευματικὴ τους ἐργασία στὴν ἀντοχή τοῦ χρόνου. Σὲ μίαν ἐποχὴ σὰν τὴ δική μας, μὲ τόση ρευστότητα καὶ τόση σύγχυση τῶν ἀξιών, μὲ ἀντίμαχα πολιτικά, ἰδεολογικά καὶ φιλοσοφικά ρεύματα, μὲ τόσες ἀνησυχίες γιὰ τὴ μοῖρα τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι τὸ λιγώτερο, κομψασμός καὶ κοντοθωριά νὰ θέλεις νὰ ὑπερακοντίζεις τις λογοτεχνικές σου δοκιμὲς σὲ χρόνους μακρινούς. Ἡ μόνη βεβαιότητα εἶναι πὼς μέσα στὸ στίβο τῆς λογοτεχνίας, καὶ μόνου τὸν καιρὸ ποὺ αὐτὴ συντελεῖται, μὲ τοὺς μύθους καὶ τις εἰκόνας, τὸ διάλογο, τὴν περπέτεια, τὸ βάθος τῆς σκέψης, τὴ ζωντανία καὶ τὴν ἀνθρωπιά, μ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς καλλιτεχνικοὺς παράγοντες ποὺ διαγκωνίζονται στὴ διάνοια τοῦ δημιουργοῦ καὶ πᾶνε ν' ἀποχτήσουν μορφή στὴ διατύπωσή του (ἢ τέχνη πρῶτα καὶ κύρια εἶναι μιά γλώσσα μορφῆς) τὸν καιρὸ λοιπὸν ποὺ πραγματοποιεῖται ἢ λογοτεχνία, ἀποκρίνεται στὶς περιέργειες τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ. Δὲν εἶναι σωστό, δὲν εἶναι σοβαρὸ νὰ θωπεύει κανεῖς τὴν τύχη ἐνός Ἀνδρέα Κάλβου, ἄγνωστο τοῦτον καιρὸ του, ποὺ δικαίωθηκε ἀργότερα ἀπὸ τὴν κρίση ἐνός Κωστῆ Παλαμά ἢ ἐνός Κωνσταντίνου Καβάφη ποὺ τοποθετήθηκε καὶ καθιερώθηκε ἀπὸ ἕναν Γρηγόριο Ξενοπούλου. Δὲν εἶναι βέβαια περιπτώσεις ἀνεπανάληπτες. Εἶναι ὅμως ἕνα παράδειγμα ἀνώφελο. Ἐκεῖνο ποὺ ἀποφασίζει γιὰ τὴ μοῖρα τοῦ λογοτεχνικοῦ δημιουργήματος—εἴτε μυθιστόρημα εἶναι αὐτό, εἴτε διήγημα, εἴτε ποιήμα—εἶναι ἡ φύση του καὶ ὄχι ἡ χρονολογία τῆς συγγραφῆς του, ἡ ἀκτινοβολία του καὶ ὄχι ἡ ἐπικρατοότητά του. Καὶ γιὰ τὴν ἀκτινοβολία τοῦ λογοτεχνήματος ποὺ συμβάλλει καὶ στὸν πνευματικὸ πολιτισμὸ ἐνός τόπου, μοχθεῖ ὁ δημιουργὸς του κι' ὄχι γιὰ τὴν ἱστορικὴ του δικαίωση.

Φί-φίου, φί-φίου, φίου, φίου, φίουου!
 'Ανοιγ' κι τ' άλλου μάτ' ή παππαδιά!
 Φίου, φί, φίου, φιφί, φί!
 Σ'κώνιτι ή παπαδιά!

— Παππά μ', λέει ού σπανός ού αρ-
 χηγός. 'Ιμείς, χαλάλ' σι κάμαμι τις λί-
 ρις. Δέν τις θέλουμι. Μόνου που έσού θα
 μάς δώ'εις τή φλουγέρα!

— Βρέ, άμάν! βρέ, ζαμάν! 'Ιγώ νευρι-
 κός είμι! Κάθι λίγου σκουτώνου τήν
 παππαδιά μ'. Πώς νά σάς δώκω τή
 φλουγέρα;

— Τίπουτα! θά'μάς τή δώ'εις...

— Στού σπίτι μ' ήρθαι, χατήρ' δέ
 σάς χαλνάου!

Χαλάλ' σας..

Παίρνουν τή φλουγέρα κι τρέχουν νά
 προुकάμουν νά σφάξουν τις γυναίκες τ'ς.
 Κι ήταν κάτ' γυναίκες, φίδια κουλουβά
 για τούν κόσμου! Ού ένας άνταμών' τή
 γυναίκα τ' στού δρόμου, κουβαλοϋσιν
 νιρό.

— Νιρό κουβαλάς;

Ναί, άντρα!

— Νά, σάν κουβαλάς νιρό!

Μιά τήν έχ' μι τού μαχαίρ' στούν τό-
 που. Ούτι άχ! ούτι βάχ!

Λαλάει μι τή φλουγέρα, λαλάει, λα-
 λάει. Τίπουτα!

— Δέν ξέρ'ς νά λαλάς, τούν λέν' οι
 άλλ'.

Δόμ' μας τή φλουγέρα!

Παίρνουν τή φλουγέρα, τρέχουν στις
 άλλις.

Κάποιους βρήκιν τή γυναίκα τ' ει-
 φούρνιζιν τού ψουμί. Τή σκότουςιν.

Κι' αυτός δέν ήξιριν νά λαλήσ' τή
 φλουγέρα!

'Άλλους βρήκιν τή γυναίκα τ' νά ταί',
 τις κόττις. Τή σκότουςιν.

Κι' αυτός δέν ήξιριν νά λαλήσ' τή φλου-
 γέρα. Νείσι, όλις τις σκότουςαν κι κά-
 νας δέν ήξιριν νά λαλήσ' τή φλουγέρα...

— Βρέ, τί μάς έκαμιν ού παππάς!

Είπαν κι μιá βρисиά.

— Πρέπ' νά τούν κλείσουμι σ' ένα σ-
 ντοϋκ', κι άπου κακιά μπιστιριά νά τούν

γκριμίουμι στού πουτάμ'!

Πάν, κλείνουν τούν παππά σ'ένα σι-
 ντοϋκ', κι χάιντι! Για τού πουτάμ'!...

'Αφήνουν τού σιντοϋκ', ψάχνουν νά
 βροδν κακιά μπιστιριά.

Γκλίγγκι, γκλίγγκι, κουδούνια άπου
 πρόβατα. 'Αρχίζ' ού παππάς νά σκούζ'—
 σκούζ'μου, δχ' άστειά!

— Δέν τή θέλου, δέν τήν παίρνου!

'Ακούει ού τζουμπάνους κι' έριτι.

— Τι νουγάς μ'αυτά π' λές;

— 'Αν'ξι μι κι'θά σι πώ.

Τούν άνοιγ'.

— Πάν' νά μι παντρέψουν μι τή βασι-
 λοπούλα. Παππάς άνθροπος. Μι παπ-
 παδιά στού κιφάλ'; κι μι χρουνάκια στήν
 πλάτ'.

— Νά τήν πάρου ίγώ, δέν κάν' ρουτά-
 ει ού τζουμπάνους.

— 'Εμπα τότι στού σιντοϋκ', κι μη
 βγάν'ς άχνα.

Μπαίν' ού τζουμπάνους στού σιντοϋκ',
 μαζών' ού παππάς τά πρόβατα, κινάει
 για τού χουργιό! 'Ερχουντι οι σπανοί,
 παίρνουν τού σιντοϋκ', πάν τ' άμπάχνουν
 άπου κακιά μπιστιριά στού πουτάμ'.

Σι μιá κουρφή οι σπανοί άντιαμώ-
 νουν τούν παππά! 'Εε! 'Εε! σαλαγοϋσιν
 τά πρόβατα.

— Παπά, ισού είσι;

— 'Ιγώ!

— 'Ιμείς σι ρίξαμι στού πουτάμ'!

'Ισεις στού πουτάμ' μι ρίξατι, ίγώ δ-
 μους βρήκα στούν πάτου ίτοϋτα τά πρό-
 βατα, τάμασα κι βγήκα. . . .

— 'Αφ'σεις άλλα;

— Ού! γιουμάτους είνι ού πάτους.

Τρέχουν οι σπανοί ποιός κι ποιός νά
 προुकάν' νά πάρ' τά καλύτερα, κι ρίχ-
 νουντι άπ' τήν κακιά μπιστιριά στού
 πουτάμ'.

Κάνας δέν γλύτοϋσιν. Γλύτοϋσιν μό-
 νου ού κόσμους που τούν παιδιβαν ως
 τότι οι σπανοί. Κι' άν πάει χαμένους
 ού τζουμπάνους, έ, κουντά στού στιγνό
 κίγιτι καμμιά φουρά κι τού χλουρό!
 'Ας τούν άναπάψ' ού Θιός. . .

Η ΓΕΡΑΣΜΕΝΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Τόσο νωρίς κ' ήρταμε κι' όλας
 στή γερασμένη πολιτεία,
 στ' άπραγο τού νεκρού λιμάνι
 μέ τά παληά τ' άχρηστα βίντσια.

Πόση σιωπή που σαν άράχνη
 στο νήμα της τήν έχει ντύσει!
 Τά κοιμισμένα γκριζα σπίτια
 έχουν μιάν ύποψία θανάτου.

Χορταριασμένοι έρημοι δρόμοι!
 Κι' άναρωτιέσαι γιατί ύπάρχουν
 τά σκονισμένα καφενεϊα,
 τά μαγαζιά δίχωςπραμάτεια.

Κάποτε λές τόν τελευταίο
 τους ήχο δώσαν κ' οι καμπάνες
 που χάθηκε μέσ' στον αϊθέρα
 μαζί μέ τή στερνή πνοή τους.

Και τώρα οι ώχρες δεντροστοιχιές
 θλιμμένες σιγοψιθυρίζουν
 τής νοσταλγίας τού τραγούδι
 που μάτσια τις πόρτες κρούει.

Τόσο πρώτ' κ' ήρταμε κι' όλας
 στή γερασμένη πολιτεία!
 Οί πρώτες του ήλιου άχτίδες
 μέ κρίνα νεκρικά τή ραίνουν.

Γ. Θ. ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΕΙ ΟΠΟΥ ΑΝΑΠΑΥΕΤΑΙ Ο SHAKESPEARE

Τὸ Stratford, ἡ μικρὴ τούτη μεσαιωνικὴ πόλη, πάνω στὶς γραφικὲς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Avon, εἶναι, ὕστερ' ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ὁ πιὸ φημισμένος τόπος σ' ὅλο τὸν κόσμο. Γιατὶ ἐκεῖ γεννήθηκε καὶ βρίσκεται θαμμένος ὁ μεγαλοφυέστερος ποιητὴς τῶν νεώτερων χρόνων. Καμμιά πόλη τῆς Ἀγγλίας δὲ διατηρεῖ τόσο ἔντονα, τόσο ζωντανὰ τὸ χαρακτῆρα τῆς ἔλισαβητιανῆς ἐποχῆς, ὅσο τὸ Stratford. Τὰ νεώτερα κτίσματα, πού ἦρθαν νὰ προστεθοῦν, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς προσαρμογῆς στὶς ἀπαιτήσεις τῶν νέων καιρῶν, δὲν κατάφεραν ν' ἀλλοιώσουν τὸ χαρακτῆρα τοῦτο. Τούναντι, φαίνονται σὰν ἀφομοιωμένα μέσα στὸν παλιὸ ἀρχιτεκτονικὸ ρυθμὸ τῆς μικρῆς πολιτείας, ὅπου πλανιέται αἰσθητῆ ἡ σκιά τοῦ William Shakespeare.

Ἐδῶ στέκεται μεγαλόπρεπο στὴν ταπεινότητά του τὸ σπίτι, ὅπου γεννήθηκε ὁ μέγας δραματουργός. Ἀνθρώποι ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἔρχονται στὸ παλιὸ ἔλισαβητιανὸ τοῦτο μνημεῖο, γιὰ νὰ προσκυνήσουν στὸ φτωχικὸ δωμάτιο, ἀπ' ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ ὁ Shakespeare ἀντίκρουσε τὸν κόσμο. Ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἔχει γίνεῖ μουσεῖο, ὅπου ἐπιδεικνύονται πολυτίμα ἐνθύμια τοῦ ποιητῆ. Πολλοὶ μεγάλοι συγγραφεῖς ἔχουν δώσει λεπτομερεῖς περιγραφές τοῦ σπιτιοῦ τούτου. Ὁ Washington Irving, πὺ ἐπισκέφθηκε τὸ Stratford στὰ 1815, δίνει ἕναν κατάλογο τῶν ἐνθυμίων τοῦ Shakespeare, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα, καθὼς ὑποστηρίζει, εἶναι πλαστά. Ὁ ἐπισκέπτης βλέπει μέσα σὲ γυάλινες βιτρίνες παλιὰ αὐθεντικὰ πορτραῖτα τοῦ ποιητῆ καὶ ἀντίτυπα ἀπὸ πρῶτες ἐκδόσεις τῶν ἔργων του. Τὸ 1847 τὸ σπίτι αὐτὸ ἀγοράσθηκε ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Stratford καὶ μαζί με μερικὰ ἄλλα, πὺ ἔχουν καὶ τοῦτα σχέση με τὸν ποιητῆ, ἔχει ἀνακηρυχθεῖ ἐθνικὸ μνημεῖο. Σήμερα ὅλα τοῦτα τὰ σαιετηρικὰ μνημεῖα συντηροῦνται με θρησκευτικὴ φροντίδα ἀπὸ τὴν ὀργάνωση πὺ λέγεται «Οἱ Θεματοφύλακες καὶ οἱ Φρουροὶ τῆς πατρίδας τοῦ Shakespeare».

Ὁ ποιητὴς, ἀφοῦ παντρεύθηκε σὲ ἡλικία δέκα ὀχτῶ χρονῶ τὴν Anne Hathaway ἐγκατέλειψε τὸ Stratford κ' ἔφυγε γιὰ τὸ Λονδίνο. Ἐκεῖ ἔγραψε τὰ μεγάλα του ἔργα κ' ἀπόκτησε φήμη καὶ πλοῦτο. Τὸ 1597 ἀγόρασε τὸ ὁμορφότερο σπίτι τοῦ Stratford, πὺναι γνωστὸ με τ' ὄνομα New Palace. Ἐκεῖ στὰ 1610, κουρασμένος ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ ἔνδοξος, ἀποτραβήχθηκε, γιὰ νὰ ζήσει ἡρεμα με τὴν οἰκογένειά του. Κάτω ἀπὸ τὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ παράδωσε τὸ πνεῦμα, στὶς 23 Ἀπριλίου 1616, σὲ ἡλικία πενήντα δυὸ χρονῶ. Θάφτηκε μέσα στὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Τριάδας, μπροστὰ στὸ θυσιαστήριο.

Ἡ παλιὰ τούτη ἐκκλησία τοῦ Stratford, πὺναι κτισμένη πάνω στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ, εἶναι ἕνα ἀρχιτεκτονικὸ μνημεῖο, γεμᾶτο χάρη καὶ γοητεία, ὅπου τεχνίτες ὄλων τῶν ἐποχῶν, ἀπὸ τὸν 13ον αἰῶνα, ἔβαλαν τὰ σημάδια τῆς εὐφυίας τους. Βρίσκεται στὴ μέση τοῦ παλιοῦ νεκροταφείου, με τὶς μαυρισμένες ἀρχαίες πλάκες τῶν τάφων, χωρισμένη ἀπὸ τὴν πολιτεία μ' ἕνα περιτείχιμα. Ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ πύλη τοῦ περιτειχίσματος, μιὰ μικρὴ λεωφόρος με ψηλὰ δέντρα, πὺ σχηματίζουν θολωτὴν ἀψίδα, ὀδηγεῖ μέσα στὴν ἐκκλησία. Ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ διάταξη τῶν δέντρων

ἔχει δώσει τὴν ἀφορμὴ νὰ πλασθεῖ ὁ μῦθος, πὺς τὰ δώδεκα δέντρα τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἀντιπροσωπεύουν τὶς δώδεκα φυλές τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὰ ἔντεκα τῆς ἄλλης ἀντιπροσωπεύουν τοὺς ἔντεκα πιστοὺς Ἀποστόλους, ἐνῶ ἕνα ἄνοιγμα μένει κενό, γιὰ νὰ θυμίζει τὴν προδοσία τοῦ Ἰούδα.

Ἡ πύλη τῆς εἰσόδου εἶναι καμωμένη τὸ 1450 καὶ πάνω της βρίσκεται κρεμασμένο ἕνα παλιὸ σιδερένιο πλήκτρο, πὺταν ἀρχικὰ καρφωμένο σὲ μιὰν ἄλλη πολὺ παλιότερη θύρα τῆς ἐκκλησίας. Τὸ πλήκτρο τοῦτο ἔδινε τὴν προστασία τῆς ἐκκλησίας γιὰ 37 ὀλόκληρες μέρες, σ' ὅσους, διωκόμενους ἀπὸ τὴν πολιτεία, πρόφταναν ν' ἀρπαχτοῦν ἀπὸ αὐτό, προτοῦ συλληφθοῦν.

Στὴ δυτικὴ πτέρυγα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἐκκλησίας, βλέπει ὁ ἐπισκέπτης, μέσα σὲ γυάλινη προθήκη, μιὰ παλιὰ Βίβλο, τυπωμένη στὰ 1611, ἀπ' ὅπου ὁ Shakespeare τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, εἶχε ἀκούσει τὸν Θεῖον Λόγο. Δίπλα βρίσκεται τὸ παλιὸ ληξιαρχικὸ βιβλίον τῆς ἐκκλησίας, ὅπου εἶναι καταχωρημένες οἱ πράξεις τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ταφῆς τοῦ ποιητῆ καὶ τῶν συγγενῶν του. Στὸ ἴδιο μέρος εἶναι βαλμένη καὶ ἡ μαρμάρινη κολυμβήθρα, ὅπου εἶχε βαπτισθεῖ ὁ Shakespeare.

Τὸ σημαντικώτερο ὅμως μέρος τῆς ἐκκλησίας εἶναι τὸ ἱερὸ τῆς βῆμα, ὅπου στὸ πάτωμα, μπροστὰ ἀπὸ τὸ θυσιαστήριο, βρίσκονται οἱ πέτρινες πλάκες, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶναι θαμμένος ὁ Shakespeare, ἡ γυναίκα του Anne Hathaway, ἡ κόρη του Susanna, ὁ γαμπρός του κ' ὁ ἔγγονός του. Πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Shakespeare, οἱ ἐπίσημοι νεκροὶ τοῦ Stratford θαβόντανε προσωρινὰ στὸ ἴδιο μέρος κ' ἀργότερα μεταφέρονταν τὰ κόκκαλά τους στὸ παλιὸ ὀστεοφυλάκιο, τοῦ ὁποῖου ἡ θύρα εἶναι δίπλα στὴν πλάκα τῆς Ἄννας, στὸ βόρειο τοῖχο τοῦ ἱεροῦ βήματος. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ὅμως τοῦ θανάτου τοῦ Shakespeare, κανεὶς ἄλλος δὲν ἔχει ταφεῖ στὸ μέρος τοῦτο, γιὰτὶ πάνω στὴν πλάκα τοῦ ποιητῆ εἶναι χαραγμένοι οἱ φοβεροὶ τοῦτοι στίχοι :

Φίλε καλέ, γιὰ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, μὴ σκάψεις
τὴ σκόνη ποῦναι κάτω ἀπὸ τὴν πέτρα τούτη.
Ὅποιος δὲν τὴν ἀγγίζει εὐλογημένος νᾶναι.
Κατάρα νᾶχει ὅποιος τὰ κόκκαλά μου βγάλει.

Ἔτσι ἀδιατάραχτα ἀναπαύονται ἀπὸ τὸ 1616 τὰ κόκκαλα τοῦ μεγάλου ποιητῆ, πὺ ἡ κατάρα του τὰ προστατεύει ἀπὸ κάθε μετακίνηση. Καὶ γρήγορα ἦρθε νὰ πλαγιάσει δίπλα του τὸ 1623 ἡ γυναίκα του Ἄννα, πὺ λίγο καιρὸ προτοῦ πεθάνει, ἔστησε στὴ μνήμη τοῦ ποιητῆ τὴ μαρμάρινη προτομὴ του, πὺ βρίσκεται σὲ μιὰ κόγχη τοῦ βόρειου τοῖχου τοῦ ἱεροῦ, πάνω ἀπὸ τὶς πλάκες τῶν τάφων. Στὸ ἴδιο μέρος τὸ 1635 θάφτηκε ὁ γαμπρός του John Hall κ' ἀργότερα, τὸ 1647, ὁ Thomas Nash, σύζυγος τῆς ἔγγονῆς του. Τέλος, τὸ 1649, ἦρθε κοντὰ τους κ' ἡ Susanna, ἡ κόρη τοῦ Shakespeare. Ἔτσι ὀλοκληρώθηκε ἡ οἰκογένεια τοῦ μεγάλου δραματουργοῦ, κάτω ἀπὸ τὸ ἱερὸ βῆμα τῆς Ἀγίας Τριάδας τοῦ Stratford, πὺ προστατεύει τὸν αἰῶνιο ὕπνο τους ἡ χαραγμένη πάνω στὸν τάφο τοῦ ποιητῆ κατάρα.

Ἡ ἔγγονή τοῦ ποιητῆ, πὺταν γυναίκα τοῦ Thomas Nash, ξαναπαντρεύθηκε κ' ἔγινε λαῖδη Barnard. Πέθανε χωρὶς ν' ἀφήσει τέκνα καὶ θάφτηκε στὸ Abington, κοντὰ στὸ Northampton. Ἔτσι ἔσβυσε ἡ γενιὰ τοῦ Shakespeare, χωρὶς νὰ μείνουν στὸν κόσμον ἀπόγονοί του. Ὅμως μένει τὸ πνεῦμα του, πὺ ἀπλώνεται κυρίαρχο πάνω σ' ὅλο τὸν κόσμον.

ΝΥΜΦΗ ΜΟΥ ΞΑΝΘΟΚΥΑΝΗ

Νύμφη μου, Ξανδοκύανη όπτασία
παρηγορήτρα προσμονή—αίσιοδοξία,
πρώτη πνοή τής πρώτης ώρας τής αύγής,
διώκτης τών σκιών τής νύχτας μου έχεις γίνει·

Έρμηνευτής τών φωτεινών στιγμών του Γαλαζία,
σφραγιστής τής αίμορρέουσας πηγής,
Νύμφη μου, τών λουλουδιών αΐδημοσύνη,
ή φτεροντυσιά σου αΐδέρια, διαυγής.

Πάρε με, σταυρωμένα έχω τά χέρια,
τήν άχραντη πορφύρα έχω ντυδή·
στο μέτωπό μου ανδισμένο τσαμπί σπαραγγιάς.
΄Απόσπασέ με, Ξανδοκύανη αδελφή μου,

΄Απόσπασέ με άπαλά, γαλήνια, φωτεινά
άπό τίς καλές μου τίς ώρες, τίς ήμέρες,
ώς άποσπώνται οί διάττοντες άστέρες
άπό τήν πληθώρα τής άστροφεγγιάς.

Κι' όδήγησέ με, σοφή, μυριάκριθή μου αδελφή,
στά ούράνια ψηλά, στη πιό ψηλή κορυφή
κάτω άπ' τόν ήσκιο του-Θεου, να εύλογηθής ή ψυχή μου
τή μεγάλην εύλογία και ν' άναστηθής.

΄Οδήγησέ με σταθερά—φτερά δέν έχω·
ούτε τό βάρος μου έχασα άκόμη—γήινος, άμαρτωλός.
Ευδραυστοι, όλισθηροί οί αΐδέριοι δρόμοι
κ' είναι μακρυά, πολύ μακρυά ναι ό ούρανός.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΖΩΗΣ ΚΑΡΕΛΛΗ: «Τής μοναξιάς
και τής έπαρσης» (ποιήματα).

Ή συμπολίτις μας Ζωή Καρέλλη μαζί με τή Ρίτα Μπούμπη-Παπά διεκδικεί τά πρωτεία στη γυναικεία ποίηση του καιρού μας. Γενικώτερα κατέχει ζηλευτή θέση ανάμεσα στους σύγχρονους ποιητές τής χώρας μας.

Ή Ζωή Καρέλλη άρχισε τήν ποιητική της σταδιοδρομία στα 1940 όπότε δημοσίευσε τήν πρώτη της ποιητική συλλογή με τόν τίτλο «Πορείο». Όταν πιά έκόπασε ό σάλος τής κατοχής, ή κυρία Καρέλλη είχε άποκτήσει μέσα της άρκετό θησαύρισμα έρεθισμών. Ή έξαίρετη εύπάθειά της άπόβηκε πρόθυμος δέκτης.

Έγραψε δύο άλλεπάλληλες συλλογές, στα 1948 τήν «Έποχή του θανάτου». Και στα 1949 τή «Φανισσία του Χρόνου». ΄Αποτελέσματα καθάρης πνευματικής άγωνίας.

Τή χρονιά αυτή συνεχίζοντας τήν πληθωρική της έκδήλωση μάς έδωσε τήν τελευταία της συλλογή με τόν τίτλο: «Τής μοναξιάς και τής έπαρσης».

Ή έμπνευση τής Ζωής Καρέλλη όπως φαίνεται στον τόμο αυτό δέν είναι ένια· πρωταρχική ώστόσο φωνή: ή περ' άπό τή διανοητική άνησυχία πνευματική άγωνία μπροστά στη μοίρα του σύγχρονου ανθρώπου. Ζητάει ή ποιήτρια να κάμη τήν άγωνία τής έποχής μας δική της άγωνία. Και όσον όλίγοι, κατώρθωσε να συλλάβη κυριολεκτικά, να συλλάβη στοιχειακά τό αΐσθημα αυτό και να γίνει ή φωνή της μιá φωνή μέσα στην έρημιά (*vox clamantis in deserto*). Γιατί ή φωνή αυτή είναι άτομική άνεπανόληπτη και γι' αυτό περισσότερο άπό κάθε άλλη φορά καθολική, άντικειμενική, έποχική. Στα έξη πρώτα ποιήματα άντιθέτει τή μοναξιά και τήν έξορία τής ψυχής, τήν πιό έπώδυνη, με τήν άνάγκη τής έπαρσης, που όμως είναι άνίκανη να φέρη τήν άνάπαυση.

«Πάγωσα στη μοναξιά
τής τόσης υπεροψιάς»

φωνάζει. Όμως δέν μπορεί να βρεθής ή άρμονία, ή λύτρωση, διότι δέν υπάρχει αυτή.

«Ψυχή μου, ή άρμονία που θα βρεθής»

Ζητάει, άπελπισμένη, παράφορα φέρεται με άνοιχτή άγκαλιά, προς τόν άνθρωπο, που δέν μπορεί να συλλάβη, να έναγκαλισθής:

•Θέλω έγκόσμια να ζήσω
άκόμα και τή δική σας ζωή, αδέρφια».

και παρακάτω:

«Θεέ μου, πολύ σε φοβόμαι
δίχως τ' αδέρφια μου, μόνος».

Όλα φεύγουν άπό γύρω της και ή μοναξιά της γίνεται άνυπόφορη. Και άπλώνει τά χέρια, και μάταια άνοίγει τά μάτια για συμμετοχή. Γιατί άληθινά, ποτέ ό άνθρωπος δέν υπήρξε τόσο θρυμματισμένος, σε τόση διάσπαση, τόσο έξόριστος μέσα στην «όλότητα» που άποτελεί σήμερα ένα κατά συνθήκη ψεύδος του πολιτισμού μας.

Ή ποίηση αυτή άποβαίνει καθάρως αντίλαλος τής υπαρξιακής φιλοσοφίας. Μπορούν να πουν, ότι είναι έγωϊστική, ότι φεύγει τόν άνθρωπο, δέν ένώνεται με τήν ήθική του μοίρα. Άλλά έγω δέν γνωρίζω πιό βαθειά, πιό αγωνιώδη προσπάθεια για συμμετοχή και αγάπη.

Να μεταφέρουμε αυτήν τήν άνάγκη αγάπης στο κοινωνικό επίπεδο ίσως δέν είναι όσχημο, όμως είναι πιό πνευματικό αυτό, τό αΐσθημα τής μοναξιάς, που πυρακτώνει τό πνεύμα και τό φτάνει ως στο διανοητικό Ίλιγγο, ως τήν υπερβατική όδύνη τής μοναξιάς που τελικά θέλει να ξεφύγη άπό τόν εαυτό της.

Όπως φαίνεται, στο πρώτο μέρος τής συλλογής αυτής, ό έσωτερικός κόσμος τής Καρέλλη δονείται διαρκώς, έχει κάτι άπό τήν άνεξήγητη άνησυχία τής κινούμενης άμμου. Πιό πέρα, στην «Ποιητική διάθεση», κοιτάζει με τόν ίδιο έρωτα τής ψυχής τό άνθρώπινο σώμα και τή φεγγαρίσια φεγγοβολή. Γι' αυτήν ή φύση ύπάρχει, μολονότι, υπερβολικά πολύ περισσότερο έρωτά τήν ψυχή της για τόν άνθρωπο. ΄Ακολουθεί ή έρωτική ζωή τής ψυχής που μάς δίνει τους άναπαλμούς της σε έξη συνεχή ποιήματα. Θα σταματήσουμε στο «Σε μιá κόρη», στο «Λαΐδη Γκοντίβα», στο «Τραγοΐδι τής Όφηλίας». Μάς προσφέρονται σαν κρίνοι θλιμμένοι. Ένα σκουληκι τρώει τά σωθικά τους: ή ήθική άνησυχία, ή

στε να γίνεται ή ποίηση τούτη προσιτή και στη σύγχρονη μας αίσθητικότητα.

Όλα μέσα στο βιβλίο τούτο οι στίχοι, οι μεταφράσεις των επιγραφών και των παύρων, που άνωστορούν μία χαμένη στους αιώνες εποχή και ζωντανεύουν μακρινές φωνές πείρας, σοφίας και αίσθημάτων που θυμίζουν την αιώνα κι' αναλοιώτη στη βάση της μοίρα του ανθρώπου να παλεύει με τη ζωή και να φιλιώνεται μ' αυτή τότε μ' αίσιοδοξη δυναμικότητα και πότε με ήδονόχαρη άπαισιοδοξία, συνοδεύόμενα από μία σπάνια παρατηρητικότητα και κριτική σκέψη μας τοποθετούν και μας κατατοπίζουν με άνεση στη χαμένη μέσα στους αιώνες ζωή και τέχνη των αρχαίων Αιγυπτίων.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΗ ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗ: «Λυκόφωτα», ποιήματα, Λευκωσία - Κύπρος 1950.

Οι στίχοι του κ. Χαμπουλίδη μ' όλη τους τη μελαγχολική τρυφερότητα και την αγάπη προς τη φύση και τον άνθρωπο, δέ μπορούν να μας χριστούν την άπαλη γαλήνη και την αισθητική χαρά που θά τους δικαιώσει ποιητικά. Όλα τὰ ποιήματα της συλλογής αυτής δίνουν την εντύπωση εύκολων στιχογραμμάτων, όπου πολύ συχνά η ανάγκη της ομοιοκαταληξίας και του μέτρου ή καταστρέφει και την ύποτιπώδη ποιητική πρωτοτυπία ή μας θυμίζει κακότεχνη λεηλασία στίχων, δικών μας και ξένων ρωμαντικών. Ωραιοί συναισθηματικοί ρεμβασμοί, ψυχική εύγένεια και στιχογραφική ευχέρεια δέ λείπουν απ' τους στίχους αυτούς. Λείπει όμως η απαραίτητη εκείνη δόνηση της ψυχής, που θά μεταβάλει τὰ απλά ψυχικά γεγονότα σε ποιητικά.

ΣΚΕΥΩΣ ΚΑΝΕΤΑΚΗ: «Αμμουλούδα», ποιήματα (δέν σημειώνεται τόπος έκδόσεως) 1951.

Τὰ ίδια θά είχα να πώ και για την ποιητική τούτη συλλογή και να προσθέσω πως έδώ ή χαλαρότητα και ή κοινοτυπία είναι άφορητη. Επίτελους ή έκφραση σε στίχους των αισθημάτων μας μπορεί να είναι μία πράξη πνευματικά και ψυχικά ευγενική και ως ένα σημείο παραδεκτός και έρωτος τρόπος λύτρωσης του γράφοντος. Απ' τη στιγμή όμως που οι στίχοι αυτοί πέρνουν με τη θέλησή του επίσημη δημοσιότητα και τους προσφέρουμε δάρο ψυχής και πνεύματος στον κάθε πλησίον, χρειάζεται πολλή σκέψη και συλλογή και προπαντός έναγώνια

και άνεση προσπάθεια να γίνουμε όσο μπορούμε αντικειμενικότεροι, κρίνοντας τον έαυτό μας. Όταν δέ γίνεται τούτο τότε μόνο μας διαπομπεύουμε την έρότητα των στιγμών αυτών, που είναι τόσο πολύτιμες για μας όσο και ή ζωή μας.

ΜΑΡΙΑΣ ΡΟΥΣΣΙΑ: «Ο Ξένος», διηγήματα, Άλεξάνδρεια 1951.

Το βιβλίο τούτο με τὰ δυο διηγήματα (Ο Ξένος—Το παιδί του ανθρώπου) άποτελεί σημαντική προσφορά στη νεώτερη πεζογραφία μας.

Θά μ' άπασχολήσει κάπως πλατύτερα ή κ. Ρουσιιά—της ζητώ συγγνώμη αν είναι δεσποινίς—με τη λατρεία της στη δραματική μοίρα της ψυχικής μοναχικότητας του ανθρώπου και με την προσωπικότητα και γνησιότητα του ύφους της, του ύφους αυτού, που τονίζει ως ένα σημείο και την ηγαιότητα των έμπνεύσεών της.

Οι ήρωες και των δυο διηγημάτων της είναι συγγενείς ψυχικά και θά μπορούσε ή συγγένεια τους αυτή να καταστρέψει τον ένα από τους δυο ή μάλλον να τον καθιστούσε περιττό, μία που οι διηγηματικές περιπέτειές τους θάταν τόσο όμοιες, ώστε να κάλυπτε μοιραία τον ένα από τους δυο ή άδιαφορία.

Όστόσο κατορθώνουν να έπιβιώσουν όχι μόνο γιατί τους σώζει το ένδυμα άλλα και γιατί τους διαφοροποιεί ή τοποθέτηση του κέντρου της δραματικής βαρύτητας της μοίρας τους.

Ο Ξένος γίνεται μοναχικός παρά την άπεγνωσμένη προσπάθειά του να σταθεί κοντά στους ανθρώπους και ως την ύστατη ώρα, που θά του γίνει συνείδηση το μεγαλειό της μοναξιάς, μάχεται με την άδυσώπητη μοίρα του, που τον ώθει προς αυτή και τη στιγμή που ή μοίρα του αυτή τον νικάει, αυτός μαζί με το μεγαλειό της μοναξιάς νοιώθει και τη δύναμή του.

Ο Θάνος (το «Παιδί του ανθρώπου») γεννιέται μοναχικός και ή ζωή του μέσα στους ανθρώπους και οι πράξεις του τονίζουν την μοναξιά του αυτή. Μοναξιά που δέν έκδηλώνεται με φυγή ή με άποφυγή του ανθρώπινου περιβάλλοντος άλλα με τη συνεχή παρουσία μιας λευκής—άγγελικής άς πώ—ψυχής που ύπακούοντας σε μία άγαθη και άγνη έσωτερική φωνή—πόσο οι μουσικές αυτές φωνές λείπουν απ' τον άνθρωπο σαν καθορίζουσες πυξίδες ζωής!—όρθώνει μίαν άγια μοναδικότητα ανθρωπιάς, μία έξωρη άτομικότητα άγάπης, που ή ηγή

της είναι τὰ ένδον της άπλης και μεγάλης αυτής παιδικής ψυχής. Η άπόσταση που άνοίγεται μεταξύ του Θάνου και του κόσμου τούτου δέν είναι ήθελημένη, είναι φυσική και για τούτο νοητή και άνθρώπινη.

Έτσι οι δυο περιπτώσεις της άπόστασης των ήρώων της κ. Ρουσιιά απ' τους ανθρώπους έχουν την ξεχωριστή τους δραματικότητα και ιδιοτυπία. Ο ένας, ο Ξένος, έχει τη συνείδηση και την άγωγία της σύγκρουσης, της αντίθεσης και της άπομάκρυνσης και τούτο τον καταβάσινίζει και τον παιδεύει και ως ένα σημείο τον καθιστά δυστυχή, ο άλλος, ο Θάνος, ζει με την άσυναίσθησία της μοναξιάς του και είναι παιδικά εύτυχής με τη δωρεά αυτή του Θεού. Ζει και κινείται άνάμεσα στους ανθρώπους χωρίς καν να ύποπτεύεται πόσο ξένος είναι γι' αυτούς.

Όλη τούτη την τοποθέτηση των ήρώων της την έχει κάμει με μία άξιόπρόσηχη «λογοτεχνική» δύναμη ή κ. Ρουσιιά. Άκολουθώντας πάντα την εύθεια όδο της άβυσσος και ελικρινούς έκφρασης χωρίς να καταδυναστεύει την έμπνευση και την ηγαιότητά της, άφίνει το πνεύμα ν' άσκει την άπαραίτητή εκείνη «έπιστάσια», που δέ σβύνει την άύθορμησία άλλα την καλλιεργεί και την ύποτόσει στην άσθηση του καλλιτέχνη. Δέν είναι μόνο ή απλότητα και ή σαφήνεια που κυριαρχούν στο βιβλίο αυτό, δέν είναι μόνο ή λεπτή ζωγραφική παρατηρητικότητα και ή προσπάθεια της άπολλαγής από περιττό φόρτο λόγων, από περιττή κι' άνώφελη σοφία και έμπειρική έπίδειξη, που μας έλκύει. Είναι κυρίως ή βασική κι' άποφασιστική εκείνη πρωζωπική πνοή της κ. Ρουσιιά, που έξρει και μπορεί με απλή άλλα μουσικώτατη φωνή να μας μιλήσει για άπλότα ανθρώπους με μεγάλη δραματικότητα στη μοίρα τους. Αν ή προσπάθειά της—στον Ξένο ιδίως—να έρμηνευσει κάπως πλατυαστικά και λεπτομερειακά την πορεία των ήρώων της με παράθεση γεγονότων, που διασπούν ως ένα σημείο την ένότητα, δέν την οδηγούσε σε κάποια χαλαρότητα και άτονία άφηγηματική, θά είχαμε μία άψογη προσφορά στην έλληνική πεζογραφία, που τόσο χεμάζεται το τελευταίο καιρό, όπως και ή ποίησή μας, από άγονες, άκατανόητες και χωρίς πνοή και τέχνη μιμήσεις και κατασκευές. Όστόσο θά ήταν έξω από τη δικαιοσύνη της αντικειμενικότητας και της εύσυνειδησίας αν δέν σημειώναμε πως άποτελεί μία ζωντανή και φωτεινή περίπτωση στη νεώτερή μας πεζογραφία το βι-

βλίο τούτο.

ΣΩΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ: «Η Τέχνη του τραγουδιού» Κύπρος 1951.

Είναι ένα σύντομο βιβλιαράκι μέσα στο όποιο διακρίνει κανέναν την εύσυνείδητη προσπάθεια του συγγραφέα να μας εισαγάγει με τρόπο απλό και παιδαγωγικώτατο στην τεχνική του τραγουδιού τόσο τη μονωδική όσο και τη χορωδιακή.

Ο κ. Βασιλειάδης μάεστρος και συνθέτης αξιόλογος ύστερα από μία συνέχεια δραστηριότητας μουσικής ζωής προσπαθεί να πλουτίσει την έλληνική μουσική βιβλιογραφία με βιβλία προσιτά σε κεινους, που θέλουν χωρίς τη θολούρα των άμφίβολων πολλές φορές λεπτομερειών να εισαχθούν στη χαρά της μουσικής τέχνης και ειδικώτερα της τέχνης του τραγουδιού με τρόπο συστηματικό και απλό συγχρόνως. Θά ήταν εύτύχημα αν τέτοιου είδους βιβλία διδακτικής και παδαγωγικής άποστολής πλουτίζουν την έλληνική βιβλιογραφία και σ' άλλους κλάδους τέχνης κι' έπιστήμης.

ΓΡΑΜΜΑ ΠΑΝΩ ΣΕ ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ

Πήραμε το παρακάτω γράμμα του ποιητή κ. Κρ. Άθανασούλη, το όποιο με χαρά μας δημοσιεύουμε:
Άθήνα 13-11-51

Φίλε κ. Μαρινάκη,

Σας εύχαριστώ θερμά για όσα είχατε την καλοσύνη να γράψετε για το βιβλίο μου «Λεπτομέρειες κλπ» στα άγαπητά «Μακεδονικά Γράμματα». Με τον τρόπο που κρίνετε τὰ ποιήματά μου κατάλαβα πως έχετε μάτι κριτικό καθώς και διάθεση. Αυτό που διαπιστώσατε, ότι δηλ. δέν είμαι κατά βάθος λυπημένος άνθρωπος, άλλα αισιόδοξος και με γνώση της ζωής, είναι άλήθεια. Όμως πρέπει να διαφωνήσω μ' εζύ σας στο σημείο εκείνο που το κρίνετε σαν «άντίφαση» προς το σκοπό της ποίησής μου, δηλ. στην άπαξία της λύπης μου, όπως αυτή φανερώνεται στα έξέματα των ποιημάτων μου. Για να σας πείσω σας θέτω ένα έρώτημα: Έάν από ιδιοσυγκρασία σας έτυχε να είσθε ένας αισιόδοξος άνθρωπος και βρεθείτε σε μ'ά έποχή όπου ή ανθρωπινή άξιοπρέπεια τσαλακώνεται τόσο πολύ, πως θά άντιδράσει ψυχικά ή μάλλον ποιά θά είναι ή πρώτη αντίδρασή σας σαν άνθρωπος; Μήπως θά εύχαριστηθήτε έπειδή τὰ πράγματα συμβαίνουν έτσι, γιατί μόνον έτσι πετυχαίνετε ένα τάδε σκοπό; Φαντάζομαι ότι

Μόλις τελείωσε ο μεγάλος πόλεμος είχα λάβει πολλές αποδείξεις στενών φιλικών δεσμών από πολυάριθμους Έλληνες της γεγραμής Θεσσαλονίκης. Όμως αίσθημα ξεχωριστής χαράς στάθηκε για μένα, όταν, τις πρώτες μέρες του Μάη της χρονιάς που μ'ας πέρασε, ο κ. Π. Μηλιόπουλος, ένας νέος με ανώτερες βλέψεις, διανοητής της πόλης του Άπ. Παύλου, που μπορούν άπάνω του να θεμελιωθούν μεγάλες έλπίδες, μου 'στειλε με τιμητική αφιέρωση, το μόλις τότε βγαλμένο στο φως βιβλίο του, γεννημένο απ' τις μελέτες του. "Όποτε γιά δείγμα εύχαριστίας ως αφιερωθεί ή μετάφρασή μου στον κ. Παρ. Μηλιόπουλο.

Ο νέος μελετητής έχει άνεσφρει από τις ζωντανές πηγές του ελληνικού λαού. Γεννημένος στην Κωσταντινούπολη, την παλιά, περίφημη πόλη του Βόσπορου, πέρασε τα παιδικά και παλληκαρία χρόνια του σ' ένα χωριό της Δυτικής Μακεδονίας και εύχαριστά την τύχη, που τ'α φερε έτσι. «Καθώς άστραφτε μπροστά μου το χιόνι άπάνω στις κορφές των βουνών, άισθανόμουν τη δύναμη που άυτός άχινόβολοδν. Άκουα τη σιωπή του βαθυπράσινου δάσους όπου μέσα του περιλαβάνεται το μαγικό κελάρισμα του ρακίου που τραβά προς τα κάτω. Άυτόψηλά, πάνω στην κορφή του Προφήτη Ήλία (που είναι ένα από τα μεγαλύτερα άψηλάματα του Όλυμπου) βυθίζουν άιώνες τώρα, τα γιγάντια δέντρα τις ρίζες τους μέσα στη γη, βοούν και κουβεντιάουν ένα με τ' άλλο. Πάντα πάσκιζε να εύρει τ' αυτό μου το διάλογο». Τώρα ο μελετητής ζει στη Θεσσαλονίκη. Έδώ πέρασε στο χαρτί τα παιδικά και άσπικτικά παραμύθια που του διηγόνταν οι παπούδες του, όταν καθόνταν μπροστά στο τζάκι τις μακριές χειμωνιάτικες νυχτιές' έβαζε σέ άράδια τις παλαικές ιστορίες που άκουγε μέσα στα δώματα της πατρίδας του, όπου κλώθαν, και που ο Μακεδονικός λαός τις διηγόταν από γενεά σέ γενεά, το Ίδ ο άπως κόμαν οι άδελφοί Γκρίμμ, γιά να δωρήσει ένα πολύτιμο θησαυρό στις κατόπι γενιές.

Είναι ελληνικά παραμύθια αυτά, που πέρασε στο χαρτί ο κ. Παρ. Μηλιόπουλος, κι άστόσο είναι μακεδονικού τύπου. Γιατί ή πατρίδα του Μεγάλου Άλέξανδρου στη χώρα των Έλλήνων είναι μια άπαρνια με ξεχωριστή μορφή. Η Μακεδονία είναι ή χώρα της λατρίας του Διόνυσου. Έδώ ξεχωριστά τιμούσαν τους Κάβειρους εκείνους τους χωραφοδάμονες, θεότητες της κάρπισης, που οι Ιερείς τους άγωνίζονταν γιά την κάθαρση του Άν-

θρώπου, ώστε να του χαρίσουν μια καλύτερη ζωή μετά θάνατο.

«Και Θεοί θυμαχτικά Ιδιότυποι, δά που 'ναι και πάντα τους άτούς τους άτοι τους γεννούνε χωρίς τό τι είναι να τό ξαίρουνε ποτές». (Γκαίτε: «Φάουστ», μέρος Β)

Οι σημερινές γιορτές φωτιάς της Μακεδονίας διατηρούν ακόμα πολλές συνήθειες από κείνα τα μυστήρια.

Ίσως και των παραμυθιών που γεννήθηκαν σ' αυτή την ελληνική άπαρχία το άλοκληρωμένο περιεχόμενο γίνεται φανερό μόνο σ' εκείνον, που είναι συνηθισμένος με τη ζωή του πολιτισμού άυτό του τόπου, και που νιώθει τη βαρύτατη τραγωδία που βαρύνει άπάνω στην Ιστορία του' γιάτι στα περασμένα του πολιτισμού ένός λαού πάντα παραμύθια μπήγουν τις βαθύτατες ρίζες τους. Λοιπόν εκείνα τα άνιστορήματα, που ο κ. Παρ. Μηλιόπουλος έχει μαζέψει βγαίνουν Ίσια πέρα από τη μακεδονική χώρα και τους κάτοικούς της.

Το ίχνογράφημα του ζώφυλλου είναι σχεδιάσμα του ζωγράφου Πολύκλειτου Ρέγκου απ' τη Θεσσαλονίκη' τό πήραμε από την ελληνική έκδοση.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΝΩΚ

Ψηλός κ' εύθυνης, σά ν' άτένιζε με περιφρόνηση τό χρόνο, με μια περιποιημένη χαίτη άσπρων μαλλιών, έκανε την καθημερινή του εμφάνιση κατά τις μεσημβρινές ώρες στο κέντρο της πόλης, πάντα μ' ένα δίχτυ από στοιχειώδεις και πενιχρές προμήθειες. Τα μικρά γαλανά μάτια του ήταν έτοιμα να έκφράσουν όλη την ψυχική του κλωσώνη. Ο Κων. Σνώκ ήταν μια φυσιογνωμία που ξεχώριζε στην εμφάνιση. Ένας άνθρωπος που δίχως ν' άγαπάει την έπίδειξη ήθελε σεμνά να διτηρεί άθραυστο τό δεσμό με τη ρομαντική παράδοση του διανοουμένου. Υπήρξε πολλά χρόνια Νομάρχης και άνώτερος διοικητικός υπάλληλος, έπροσάτεψε επάξια τό δημοσιογραφικό κόσμο της πόλης μας ως Διευθυντής του Γραφείου Τύπου ΓΔ ΒΕ, αναδείχθηκε ένας δημοσιογράφος με εύρηματικό νοο και μαχητικότητα καθώς και ένας χρονγράφος γλαφρός στις στήλες της «Νέας Άληθείας» όμως άγάπη του και κρυφός πόθος του είχαν τα γράμματα, ή «φιλολογία». Ένωθε σωστή λατρεία ύπηρετώντας την με

κάθε τρόπο. Με διαλέξεις—κ' έκανε όχι λίγες. Με διατριβές του σ' έφημερίδες. Με τό περιοδικό του «Μήνες» στο όποιο αφιέρωνε πολλές σελίδες γιά τη δημίουργική πνευματική προσφορά. Ο Κων. Σνώκ άγάπησε τον τόπο αυτό και με την πνευματική πρόκοπή έδωσε τον άγνώτερο έαυτό του. Τόν θυμούμαστε πιστότατο σέ κάθε ιδέα όργανώσεως του πνευματικού κόσμου, και πρόθυμο ν' άγκαλιάσει κάθε φροντίδα γιά την «έξύψωση της πνευματικής στάθμης». Είταν μια ψυχή άγνή και σχεδόν παιδική όταν μιλούσε γιά τό καλό και τό ώραίο. Μα ταυτόχρονα και μια καρδιά φλογερή και γεμάτη από αίσθηματά πατριωτισμού τον όποιο με πολλούς τρόπους έχει έκδηλώσει. Με φυλλάδια και ήμερολόγια, με άρθρα και διαλέξεις. Στόν τομέα της καθαρής λογοτεχνικής δημιουργίας ο Κων. Σνώκ δέν άφήνει έργο συντελεμένο. Είταν ένας σκεπτόμενος άνθρωπος' που ήξερε να σταθμίσει τις δυνατότητές του, και να τις έκφράζει. Είταν ένας άνθρωπος σεμνός και μετριόφρων με λεπτά αισθήματα και με πολλή κλωσώνη. Ένας ύποδειγματικός οικογενειάρχης που έκρυψε περήφανα την πενία του, μόχθησε γιά τη μόρφωση των παιδιών του, και μια μέρα αναπάντεχα άποσπάστηκε απ' τα έγκόμια. Άίγοι φίλοι του τον συνόδευσαν τόν περασμένο μήνα ως την τελευταία του κατοικία.

ΜΙΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΣΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΟ ΣΤΑΘΜΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ο Διευθυντής του Ραδιόφωνικού Σταθμού Θεσσαλονίκης κ. Φ. Βαφόπουλος είχε την αξιέπαινη έμπνευση να καλέσει τους συνεργάτες του Σταθμού καθώς και άλλους πνευματικούς παράγοντες της Θεσσαλονίκης σέ σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στις 9 Δεκεμβρίου.

Ο κ. Βαφόπουλος, αναπτύσσοντας τό σκοπό της συγκέντρωσης, τόνισε την σκοπιμότητα και την ανάγκη μιας στενώτερης έπαφής με τους πνευματικούς άνθρώπους της Θεσσαλονίκης γιά την άνταλλαγή γνώμων' πάνω στα προβλήματα και τους πολύμορφους σκοπούς του Σταθμού και τελικά ζήτησε την ήθικη ένίσχυση και ουσιαστική πνευματική συνεργασία όλων.

Σέ συνέχεια οι παριστάμενοι διετύπωσαν γνώμες και άπόψεις και ύποδείξεις σχετικές με τα προγράμματα του

Σταθμού, τις όποιες ο Διευθυντής δέχτηκε με κατανόηση.

Άοχοτο όμως προς την ειδική συζήτηση γύρω από τό πρόγραμμα μπήκαν και όρισμένα βασικά προβλήματα γενικώτερης μορφής, τη λύση των όποίων θεώρησαν οι παριστάμενοι άπαραίτητη γιά την έξύψωση του Σταθμού Θεσσαλονίκης σ' έναν ζωντανό και γόνιμο εκπαιδευτικό παράγοντα της Βορείου Ελλάδος.

Τα προβλήματα αυτά μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω αίτήματα.

Ν' άποκτήσει ή Θεσσαλονίκη τεχνικώς κατάλληλο κτίριο Σταθμού με σύγχρονισμένα στόύντιο, άφοδ ή ύφισταμένη σήμερα κατάσταση είναι από τεχνική άποψη πρωτόγονη.

Ν' άποκτήσει ο Σταθμός Θεσσαλονίκης οικονομική και πνευματική ανεξαρτησία από τό Κέντρο.

Στό σημείο αυτό πρέπει να τονισούμε πώς θεωρήθηκε τελείως άπαραδέκτο να καθορίζονται οι οικονομικές δυνατότητες του Σταθμού μας κατά τρόπο καταδυναστευτικό άπό την κεντρική Διοίκηση του Ε.Ι.Ρ. και έτσι ο Σταθμός Θεσσαλονίκης να μην έχη την εύχέρεια να χρησιμοποιή στόν άνώτατο δυνατό βαθμό όλες τις πνευματικές και καλλιτεχνικές δυνατότητες του τόπου.

Ζητήθηκε επίσης να έκλείψη τό ήθικα άστοπο γεγονός να ύποβάλλωνται οι συνεργασίες των Θεσσαλονικέων στην προηγούμενη κρίση του Κέντρου, να πάψη δέ ή άθρρα άποστολή συνεργασίας Άθηναίων προς τό Σταθμό Θεσσαλονίκης, που στός πιο πολλούς τομείς είναι άμφίβολου ποιότητας και αξίας, και παραγκωνίζει πολλούς ντόπιους άξιους και σημαντικούς συνεργάτες.

Ίδιαίτερα έπίσης σημειώθηκε ή διαφορετική μεταχείριση των Θεσσαλονικέων συνεργατών ως προς την άμοιβή της συνεργασίας, που στην Άθήνα στις πιο πολλές περιπτώσεις ξεπερνάει κατά πολύ τις άμοιβές που καταβάλλονται στο Σταθμό Θεσσαλονίκης.

Γιά όλα τα παραπάνω ζητήματα οι συνεργάτες δήλωσαν πως θα ύποβάλουν ύπόμνημα προς την Διεύθυνση του Σταθμού Θεσσαλονίκης.

Τελικά ο Διευθυντής του Σταθμού, άφοδ εύχαρίστησε τους παριστάμενους γιά την πρόθυμη συμμετοχή τους στη συγκέντρωση, ύποσέθηκε να φροντίσει γιά κάθε τί που ύπάγεται στην άρμοδιότητά του και να έπαναλάβη παρόμοιες συγκέντρώσεις.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

Κάποιος (ή κάποια) ήμιανώνυμος μάς έστειλε ένα γράμμα διαμαρτυρόμενος έναντιον των κριτικών μας σημειωμάτων για τὰ ρεσιτάλ της κ. Πέρρα και των κ.κ. Κοσμόπουλου, Βαφειάδη και Πολίτη. Δυστυχώς ή ανωνυμία, ό τρόπος και τó ύφος τού γράμματος δέν μάς έπιτρέπουν ούτε να τó δημοσιεύσουμε ούτε να τού απαντήσουμε.

Αν ό (ή ή) έπιστολογράφος μας θέλει να έπιμείνει στη γνώμη του μπορεί να έπανέλθει μ' ένα γράμμα σεμνότερο. Ίσως όμως θάταν καλύτερα να περιμένει και τó έπόμενο φύλλο των «Μακεδοδικών Γρομμάτων», όπου σ'ένα σημείωμα θά έκτεθούν οι άπόψεις μας για τήν κριτική των «διεθνώς άνεγνωρισμένων» καλλιτεχνών. Γιατί μπορεί εκείνο τó σημείωμα να τόν πείσει πως δέν είχε δίκαιο στίς άπόψεις του.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

I. ΒΙΒΛΙΑ

Μανώλη Άναγνωστάκη: «Έποχές 3» ποιήματα, Θεσσαλονίκη 1951.

Ίώτου Βασιλειάδη: «Η Τέχνη τού τραγουδιού», μελέτη, Κύπρος 1951.

Γιώργου Δωρικού: «Τρείς άτυχοι», Αθήνα 1951.

Έταιρείας Μακεδ. Σπουδών: «Ίστορικά Άρχεια Μακεδονίας Α' Άρχεϊον Θεονίκης 1695-1912, έπιμελεία Ίωάν. Βασδραβέλλη, Θεσσαλονίκη 1952.

Paraskevasi Miliopoulou: «Mazedonische Märchen» μετάφρ. Dr. Bernard Vonderlage, Hamburg 1951.

Γιάννη Σκαρίμπα: «Έαυτούληδες», ποιήματα, Αθήνα 1950.

Γιάννη Σκαρίμπα: «Ό ήχος τού κώδωνος» δράμα, Αθήνα 1950.

Στέργιου Σκιαδά: «Όρες σιωπής», ποιήματα, Αθήνα 1951.

Γιάννη Σφακιανάκη: «Χώματα τού Νότου», μυθιστόρημα, Αθήνα 1950.

Πήραμε έπίσης μέσω τού Πρακτορείου Πνευματικής Συνεργασίας, Άκομινάτου 12, Αθήνα, τὰ παρακάτω βιβλία:

Τεύκρου Άνθια: «Τό τραγοόδι τής γής», ποιήματα, Λευκωσία-Κύπρου 1951.

Έλένης Βακαλό: «Στή μορφή των θεωρημάτων», ποιήματα, Αθήνα 1951.

Β. Γ. Γανώση: «Άρχαίοι Έλληνες και νέοι Έλληνες», Αθήνα 1949.

Β. Γ. Γανώση: «Τύχη και σκοπιμότης έν τή φύσει», Αθήνα 1951.

Δημοσθένης Ζαδέ: «Χτεσινά στόματα», ποιήματα, Αθήνα 1950.

Σκεύως Κανετάκη: «Άμμουλούουδα», ποιήματα, 1951.

Νίκου Κρανιδιώτη: «Τό Νεοελληνικό θέατρο», μελέτη, Λευκωσία-Κύπρου 1950.

Νίκου Κρανιδιώτη: «Σπουδές», ποιήματα, έκδοση Πνευματικού Όμιλου Κύπρου, 1951.

Κ. Ν. Κωνσταντινίδη: «ΟΙ σάτιρες τού Άμπουζέτ», ποιήματα, Αλεξάνδρεια 1951.

Ήους Λαμπήρη: «Τό άτσαλένιο κορίτσι», μυθιστόρημα, Κωνηπολη 1945.

Ήους Λαμπήρη: «Ό άνθρωπος τού μέλλοντος», μυθιστόρημα, Κωνσταντινούπολη 1950.

Τίμου Μαλάνου: «Η ποίηση τού Σεφέρη», κριτική μελέτη, Αλεξάνδρεια 1951.

Κωστή Μελισσαροπούλου: «Άγνωστω Θεώ», Αθήνα 1951.

Γιώργου Μετσόλη: «Παρουσία», ποιήματα, έκδοση Φιλολογικού Συλλόγου Νικαίας, 1951.

Γκίκα Μπινιάρη: «Μαριονέττες», διηγήματα, Αθήνα 1949.

Μαρίας Ρουσιά: «Ό Ξένος», διηγήματα, Αλεξάνδρεια 1951.

Ό. Ρουσιά: «Φωτεινοί δρόμοι», Λονδίνο 1950.

Κώστα Τσαγκαράδα: «Τό βιβλίο τού Πιτá Χοτέπ και ή λογοτεχνία τής αρχαίας Αιγύπτου», μετάφραση και μελέτη, Αλεξάνδρεια 1951.

Δημητράκη Χαμπουλιδή: «Λυκόφωτα», ποιήματα, Λευκωσία-Κύπρος 1950.

II. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Άκτίνες: Όκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος 1951, Αθήνα.

Κρίκος: Σεπτέμβριος 1951, Λονδίνο (μέσω Πρακτορείου Πνευματικής Συνεργασίας).

Σκέψη: Όκτώβριος 1951, Θεσ)νίκη.

«ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ»

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΕΩΣ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΔΟΣΕΩΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑΣ

ΟΔΟΣ ΑΚΟΜΙΝΑΤΟΥ 12, ΤΗΛ. 56-444 — ΑΘΗΝΑΙ

Έπί 20 έτη έξυπηρετούμε, άφίλοκερδώς, τή Νεοελληνική Λογοτεχνία, τίς Καλές Τέχνες και γενικά όλες τίς πνευματικές έκδηλώσεις τού τόπου ένισχύοντες κάθε νέο ταλέντο και κάθε καινούργια διανοητική έκφραση. Έκατοντάδες βιβλία από τούς πιό γνωστούς συγγραφείς τού τόπου μέχρι τούς πιό άγνωστους και πρωτοφανέρωτους διεφημίσθησαν και ένισχύθησαν άπ' τó πρακτορείο μας. Τόσο ό Άθηναϊκός όσο κι ό Έπαρχιακός μας και ό Άπόδημος τύπος βρήκαν στό πρόσωπό μας τόν καλύτερο συνεργάτη τους και προμηθευτή κάθε είδους ύλης και συνεργασίας πού τού χρειαζόταν. Άμέτρητοι λογονέχνης και καλλιτέχνες τού Έξωτερικού έγιναν γνωστοί με τήν έξυπνέτησή πού τούς προσφέραμε γνωρίζοντάς τους στό εύρύ κοινόν τής πατρίδος τους και άλλοι τόσοι των Έπαρχιών και τής Άθήνας διεφημίσθησαν πλατεία στό Έξωτερικό με τήν μεσολάβρησή μας. Η στοργή πού έδείξαμε στόν Πνευματικό κόσμο τής Έλλάδος όπου και άν ήτο, ύπήρξε μοναδική στά χρόνια τής έλληνικής πατρίδος. Μπαίνοντας σε νέα περίοδο, ύστερα από τόσο πλούσιο και άναμφισβήτητα άναγνωρισμένο πανθομολογούμενα παρελθόν, άκολουθούμε νέους τρόπους έξυπηρετήσεως τού τύπου (περιοδικού και ήμερησιου, έσωτερικού και έξωτερικού) και διαδόσεως των Νεοελληνικών Γραμμάτων, Έπιστημών και Καλλιτεχνίας. Λογαριάζοντας Ίσους κάθε δημιουργό και δεικνύοντας άληθινή άγάπη και κατανόηση για κάθε δημιούργημα (ποίησης, πεζογραφίας, έπιστήμης, ζωγραφικό, γλυπτικό, κ.λ.π.) άναλαμβάνουμε με άσήμαντη δαπάνη τή διάδοση κάθε είδους πνευματικής δημιουργίας (βιβλία, έκθέσεις, διαλέξεις, συναυλίες, έκδόσεις κ. ά.) και τήν έξυπνέτησή τού πνευματικού μας κόσμου συνεργαζόμενοι με όλον τόν τύπον τού άποδήμου Έλληνισμού (Άμερική, Αίγυπτος, Αύστραλία, Άγγλία, Γαλλία, Τουρκία, Κύπρος κ. ά.), των Έπαρχιών και τής Πρωτεύουσας.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ, ΕΚΘΕΣΕΙΣ, ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ, ΣΥΝΑΥΛΙΕΣ,
ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ, ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΑ

ΕΓΓΡΑΦΗΤΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΓΙΑ ΝΑ ΕΧΕΤΕ
Ο,ΤΙ ΘΕΛΗΣΕΤΕ ΚΑΙ ΝΑ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΘΗΤΕ
ΟΣΟ ΜΑΚΡΥΑ ΚΑΙ ΑΝ ΕΥΡΙΣΚΕΣΘΕ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Κώστας Μαρινάκης (Υπεύθυνος Διευθυντής)

Μιχ. Τσιτσικλής, Νικ. Γεωργιάδης, Στ. Βασιλειάδης, Τάκης Στουγιαννάκης.